

Ernst Peterson

16. märtsil 1921

Issanda kiituseks

Tallinnas, 1921

R. / Ü. „Kool“ kirjastus

41
Gruft Peterson

Paised

Juhtumised ja jutustused Eesti elust

Sinu pisaraid ma näen
Sinu muret kuulen ma,
Eestimaa, su ööst, su walust,—
Neist sul tahan rääkida.

Nr. 3. „Issanda fiituseks“.

Teine trükk

5748

Tallinnas, 1920

Eestim. Kooliõp. W. A. Seltsi raamatukaupl.
(R. A. „Kool“) kirjastus.

Bibliotheca
universitatis
Helsingiensis

A. Kõmmel'i (end. G. Kalla) trükk, Tallinnas

A_3295.

2/27540

1 16099345

„Isfanda fiituseks“.

„Kuulge Jehowa sõna, teie Soodoma
„pealikud; pange meie Sumala käsuõpe-
„tust tähele, sina Komorra rahwas!
„Mis tarwis on mulle teie paljud
„ohwrid? Ärge mõtke enam tühja annet
„tuua; ei wõi ma sallida nurjatumat
„tööd, pühade pidamist ühtlasi; kui teie
„ka mitu palwet loete, ei kuule ma
„mitte“... kõneleb Püha kiri.

I.

Juba mitu pühapäewa järgemööda, ja nii-
sama ka täna, oli noor kirikherra kantslist ko-
gudusele rääkinud: „Kihelkonna kanter“... Siin
peab pisut wähele seletama, enne kui jutulõngaga
edasi läheme, muidu wõib ehk mõni terawa aruga
inimene arvata, nagu oleks wallal ka kanter ol-
nud! See oleks liig! Meie nurk oli sel korral
kanterite poolest rikas; üks oli päriskanter, tei-
sed enam-wähem rahwakalandri järele selle ausa
nime kandjad, aga „kihelkonna-kanteriga“ oli lugu
järgmine:

Wana Kanter, õnnis Ani, — ta armastas oma nime küll Anny kirjutada, aga see oli enam ajast, kui temast enesest, rahwas kutsus teda ikka wana kantri-isand Ani, — oli juba aastat kuus mulla põues, ja tema asemel noorsand Kopp, kirja järel herra Gotthard Kops, üks väikest kaswu mees. Kirikherrade tähelepanu oli ta osawa laulukoori juhutamise ja tubli orelimängu läbi enese peale tõmbanud. Tema läbi lootis wana kirikherra nõnda koguduse peale mõjuda, et see tema sõna enam hakkab kuulma ja tema wiimast maa-pealist soowi täidab.

Wana kirikherra Theer oli nõrk ja haiglane. Nõrk terwisest, haiglane südamest: lapsed ja rumal kogudus said tema kirstunaelaks. Mitmest pojast järgemööda ei õppinud keegi isa ausat ametit, nii hea meelega, kui wana Theer seda ka tahtis. See ausa ameti põlgamine kurwastas wanakest väga. Tihti heitis ta poegadele ette: „Teie õpite küll tohtriteks, adwokatideks ja, Jumal teab, kelleks, aga,“ — ta rääkis Eesti keeles: „Kes on seda kuulnud, et Jumal õige on mahja jätnud?!“ See pidi tähendama: kirikherra ametis on ka wõimalik wiletsat palukest leida.

Pojad ei kuulnud seda, ja nagu naljaks ütles kord wanem poeg: „Aga, papakene, sa ei olegi na õige enam!“ kusjuures isakese wanadusest suureks läinud ja ettepoole wajunud kuhjas ihu peale

näitas, mille turjal paks küdne uurikett päewa-
paistel puhkawa maona hiilgas.... „aga näib, et
ikka leiba on saadud!“ lõpetas poeg wallatumat
juttu. Niisugused jutud mõjusid wana Theeri peale
ja ta wõrdles ennast Eli ja Saamueliga, iseäranis
wiimasega, sest ka kogudus ei wõtnud tema häält
tähele panna, ega tahtnud wanakese wäimeest, noort
jala-parunit Stolbenit, keda rahwas sellepärast jala-
paruniks kutsus, et temal peale paruninime, kirik-
herraameti ja naise, midagi ei olnud, — omale
hinge karjaseks. Wana Theer tundis talupoegade
meelt wäga hästi.

Korraga oli ta üht kiriku „möölmöldert“, —
nagu neid küünla põlemapanijaid, laulu-lehtede
müüjaid pike juustega ja siledate nägudega kiriku-
teenreid meiepool kutsutakse, — küsinud:

„Mis sa arwad, wana Hans, kas teie „walit-
sete“, (kirikherra ei wõinud kirjakeele „walite“
hallida), kui ma kord ameti maha panen, enestele
tubli Stolboni herra kiriksandaks? On üks wäga
hea ja armas mees!“

Hans wastas külmawereliselt: „Ei tea!“

Kirikherra ohkas ja haledalt küsis ta: „Miks
teie ei taha?“

„Nemad tahawad,“ rääkis nüüd möölmölder
pisut segaselt, ilma et ta oleks seletanud, kes see
„nemad“ olid, „nemad tahawad mõnda teist!“

„Mõnda eestlast?“ küsis wana Theer ja ta silmad läikisid kurjalt.

„Ei mina tea,“ wastas Hans otsekoheselt, „nemad ütlevad, et Tolben ei pea hästi rääki oskama!“

Wana ohkas veel sügavamalt. Ta teadis küll, mis tähendas: „Tolben ei pea hästi rääki oskama.“ Seal ei olnud oskamisel süüdi, waid eestlane hakkas Greekameest Juudamehest lahutama ja oma joowa „awaldama“.

„Nad on häbemata!“ wastas ta äritatult. „Kuule, Hans, ütle neile, et nad häbemata on! Stolben on põlifest kirikherra soost. Ta isa oli juba waga Lutherusel ajal hingekarjaseks Saksamaal. Et nemad teda ei taha, ei ole mitte üksi temapõlgamine, waid ka minu wastu näitate teie oma asjata wiha. See on minu, teie ausa teenri headuste põlgamine!“

Hans wastas aga rahulifelt ja nagu lollakalt:

„Aga kirikherra, mis seal pahändada? Ega nemad pole teid põlganud, waid Issandat, et Jee ei pea nende üle walitsema, kes neile palju head on teinud! Nagu kiri ütleb: „Ja on minu mäha jät nud ja teisi jumalaid teeninud. Nõndasama teewad nemad ka sulle.“... Hans pidas wahet, et näha, kuidas tema kirjatundmine kirikjanda peale mõjub.

Kirikuherrale ei teinud Hansu kirjatundmine sugugi head meelt. Ta teadis küll, et need Jehomasõnad Saamuelile olid üteldud, ja nimelt sel kurjal ajal, kui rahwas omale kuningat tahtis, mil rahwahääl weel Jumala häälega ühte läks! Ta pööris enese ümber ja saatis Hansu minema.

„Ka see wanamees hakkab nõelama!“ urises Theer. „Ma hakkam aru saama, kustpoolt tuul puhub!“

Ja ohates arutas ta edasi: „Mis teeb mu kogudus siis, kui mind enam ei ole?.. Ta lähed häbemataks, tooreks, ropuks oma juhatajate wastu!“

Kuidas abi leida? Kuidas wõis ta julgesti oma silmad kinni panna ja teada, et kogudusejuhatust usawassee kätte lähed?

„Wana Ani asemele pean ma mehe wõtma, kes rahwast hakkab juhatama; teed mu wäimehele walmistama.“ Ja koge muutus plaan teoks, kui Ani oma silmad kinni pani.

Wana Theer kirjutas Gotthard Kopfile alandliku ja kiitwa kirja, lubas talle suurema palga, rääkis siitnurga häda ja kutsus teist missionitööle ewangeliumi nimel.

Kopf kuulis wanakese palwet.

Tuli see nüüd uuest kantrist ehk muust, aga parun Stolben oli enne Theeri asemel, kui see elawate kirjast lahkus.

Kogudus näitas aga oma armsa Ani vastu lugupidamist ülesse ja pani tema hauakiunkale toreda au-märgi. Wana Theer sai küll aru, miks seda tehti ja nagu ette heites ütles ta kord ühele talupojale: „See sammas on väga tore!“ Seal wastas aga äritatud talupoeg: „Noh, eks me siis teie ja teie wäimehe haudadele pisemad pane!“

Wana neelas need wihasõnad alla, andis aga kodus wäimehele nõu midagi ette wõtta, mislähbi koguduse armastust rohkem nende poole saaks mõita.

Neid wahendeid leiti nõupidamisel mitu, nagu: kogudusele lugemisetundide pidamine, armsad lastepidud ja wiimaks — laulukoori asutamine kogudusele, kes kirikus suurtel pühadel ja tähtpäewadel Issanda kiituseks laulaks.

Wiimse üle räägiti ka kõstriga. — See oli nõus. Ka tema arust oli koguduses palju, mis sugugi hea ega haridust tõstew ei olnud. Iseäranis suure ebanähtuse leidis ta koguduse riitemoodidest ja wälimistest kujust.

„Need on siin nagu metsloomad alles,“ rääkis köster Kopf. „Mingisugune haridusekiir ei ole neid weel walgustanud! Meiepool oli koguni teine lugu! Meil olid oma laulukoorid; ka pasuna-koori asutasin ma sinna. Siis oli ometi noortel meestel koht kooskäija. Nende silmis seisis parem siht! Seal mõis noortele meestele palju rääkida nii hästi

Haridusest, kui ka usueluse puutuwaißt asjust. Wana Ani on siin üsna maganud!"

Wanale Theerile oli sarnane laidukõne natukene wastu meelt. Ta tundis, nagu oleks uus kõster ka teda sellega süüdistanud; siiski wastas ta:

„Oh, mu armas Kops, wana Andres oli ju kingsepp!" Wanal Theeril oli armas komme enesest madalamal seiswaid inimest ikka ristinimega kutsudes.

„Kingsepp!?" küsis noor kirikuteener intes-tatult.

„Kingsepp!" kinnitas Theer, kus juures ta alt kulmu kord kõstri, kord paruni otsa waatas. „Ma räägin teile naljaka loo: Minu õnsale eelkäijale olnud Andres wäga meele järel; ta olnud saksa kingsepaks mõisas, kus ta wahel, kui aega saanud, oma pisukeste orelikesega, mida mõisaproua talle kinkinud, mängida armastanud. Naiseks wõtnud ta omale endise kirikherra... toaneitsi. Ja kui siis wana kõster ära oli surunud, saanud Andres asemele. Üks talumees olla sel ajal ütelnud: „Andres ei kõlba niisuguse ameti peale!" Siis wastanud wana kirikherra: „Ea! Andres oma näpud pigist puhtaks peseb, küll tema teile siis mängib!"

Pealtkuulajad naerisid.

Kirikherra lisas otsa: „See naljasõna on tänapäewani koguduse kätte jäänud! Siis wõite üle

arwata, misjuguuste raskustega oli mul sarnase mehega tööd tehes wõidelda!"

Ja jälle waatas wana herra alt kulmu kord Kopfi, kord Stolbeni otja.

Mõlemad kuulajad ohkasid südamest nagu tunneksid seda raskust, mis wanal Andresega tööd tehes olnud.

„Ja niisugusele panid nad weel mäalestus-samba?" küsis köster.

Wanale herrale oli ausamba jugu ikka wastumeelt olnud ja, et talupoeged tööd mitte liig suureks pidada, ütles ta: „Noh, ta oli ju oma rumalusel nii nende sarnane. Tal oli küllalt, kui nende surnud wõis matta ja lapsed ristida! Selle jätsin ma üsna temale. Ja mis muud tööd pidin ma temale weel andma wõi leidma?! Wahel oli mul temaga jutt ka laulukooridest, aga ta seisis wastu. Ta oli wäga wana, ja uuemad waated ei mahtunud kuidagi tema pähä! Ta rääkis ikka nõnda maakeeles: „Mis nad pillitawad ja pasundawad seal? Puhas oma kiituseks ja oma auks ja õpiwad rumalusi tegema, jooma ja lakkuma. Issand niisugust asja ei tahja!"

„Ta oli wiist wagadlane, pietist?" küsis köster.

„Seda ei wõi ütelda, aga intelik mees ta oli," rääkis wana Theer edasi. „Wahel oli ta wäga naljaka tujuga. Kõikjugu ilmaliku lõbu otsijaid nimetas ta „lõbumorstideks", ja wahel ajas ta nii-

August weidrat nalja, et kuula aga, kuid ise ei naernud ta selle juures sugugi. Kõik tema töö oli ka niisamasugune: salajas, weider! Ta luges inimestele iga kuus ühe korra piiblitunda! Seal mõistis ta jumalafõna seletusse ilmalikku tarkust põimida, et ime kuulda. Ta kõneles kuukäimisest ümber maakera, mis ta wist kuskilt kuulnud; seal mesilastest; seal jälle põlluharimisest. Aga kõik see oli nõnda kena kuulda, et inimesed ammuli suuga tähele panid ja hullupööra tema tundidele kippusid; kõik, olgu nad noored ehk wanad!"

„Aga see on ju jumalafõna narrimine?" küsis noor kirikherra Stolben. „Meie inimestele lähed piiblitundides hoopis enam jumalafõna põhja, dogmat, ära seletada. Praegu ei tea suurem jagu mitte sugugi, kellest pühja Waim wälja lähed, kas Ilast wõi Pojast, ehk jälle mikspärast usk niisuguseid suuri asju wõib teha jne. Ja ometi on see enam tähtjas, kui tühjad õpetused kuust ja päikesest, kuna ometi meie dogmade, põhjusõpetuste, peale terwe meie kogudus põhjeneb ja selle tulewase põlwe edu!"

Noor herra tahtis edasi seletada, kui suur kasu inimesel just kiriku dogmade teadusest tuleb, kui wana edasi rääkis:

„Kust pidi Andres seda teadma? See on alles meie nooremate pea-ülesanne praegu. Andresel oli kihelkonna uudistega rohkem tegu, kui dogmade uurimisega! Tema teadis kõik, mis kihelkonnas

iales tähtsamat oli. Siisgi peab au andma: Kurja ta ei jallinud! Kuulis ta kusagil mõne eksinud inimese, koha oli ta seal, ja mitu korda läks tal õnneks niisuguseid patuseid, mille kohta mina kõige lootuse kaotasin, ümber pöörda. Ja tihti, niisugustel Andrese reisudel, käis kõstriemand minu proua käest leiba laenamas: wana wiinud wiimase kannika kottu ära ja jätnud maja üsna lagedaks!..”

Noored kiriku teenrid kuulajid imestades.

„Aga ometi võib suuremat head weel teha,” seletas köster, „kui neil oma waimulik lõbu ka oleks — olewat, nagu laulmine, mängimine ja mõned muud.”

„Ta laulis küll ka, aga ikka lastega, koolilastega . . . Suuri ei kutsunud ta selleks mitte kokku?”

„Oh, mis on lastelaul neljahäälega laulu wastu!” arwas köster Kopf.

„Siis olete teie nõus, kui ma tulewal pühäl kantslist kuulutan, et kooriga peale hakkate, ja et ma noori mehi ja tüdrukuid ülesse kutsun?” küsis Stolben kõstrilt.

„Wäga hea meelega!..” wastas köster.

Ja suure heameelega kuulutas kirikherra pühapäeval, et uus kantriisand tahab neljahäälega laulu kogudusele õpetada, ja kutsus noori inimesi sellest osa wõtma kõstriisanda juurde.

Seal tuli aga uus kanter väga äritatult vä-
rast jumalateenistust kirikherra juurde ja palus,
et kiriksand mitte enam teda kantslist ei teotaks
ega „isandaks“ ei kutsuks.

„Aga nõnda kutsub ju terve kogudus kantrit
ja wana õnnist Andrest weel praegugi,“ seletas
wana Theer. Noor ei saanud kõstri teost arugi ega
mõistnud esiotsa midagi wastata.

„See oli wanasti,“ seletas pahane köster,
„isand on Eesti keeles teotusesõna ja temaga tä-
hendatakse poolsakslikuid, aga mitte haritud ini-
meši!“

„Aga kanter ei ole ju kellegi herra, ega tema
naine weel proua!“ jõudis paruniherra nüüd was-
tata. „Das ist ja kolossal toll: herra köster und
proua“... lisas ta naeratades wana kirikherrale.
„Samos!“ naeris ta kõstrile: „kes siis mina ja
minu proua on?!“ Kõstri wiha lahutas imejärsk
noore kiriksanda meelekindlus: ta tundis, kellega
tal siin tegemist on, ja pehmemalt sõnas ta: „Herra
nime ma ei taha, herraks ma ei ole sündinud, aga
isandat ma ka ei sall!“

„Aga, kuidas pean teid siis kutsuma?“ pah-
watas herra Stolben.

„Kutsuge mind lihtsalt kihelkonna kanter,“
sai köster üle keele.

Ja sellest päewast kuulutas kirikherra ikka:
„Kihelkonna kanter“.

Sealt siis ka tuli, et kirikherra tänagi kuulutas: „Kihelkonna kanter palub täna jälle mind kogudusele teada anda, et tema koori veel lauljaid vastu võetakse, iseäranis noorte tüdrukute hääli, nimelt pealthääst ehk sopraano! lähed veel waja! Sellepärast palun ma: mõtkem ennast kihelkonna kõstrile üles andma, teie noored neitsid, keel! Jumal ilusad hääled on annud! Teie ärgem armagem mitte, et Jumal teil ilusad hääst on sellepärast mõtnud anda, et seega ükspäinis rääkima; ei koguneste mitte! Mõtkke lugeda meie orelil peal, mis seal seisab kirjutatud: „Laulge ja mängige Issanda kiituseks!“ Seepärast andkem ennast üles! Ning teie wanemad, ärgem keelagem mitte omad lapsed Issandale! See on patt! Meie peame mitte ükspäinis oma hääli, waid ka oma terve keha andma Issanda kiituseks! Ma usun tõsiselt, et juba see nädala sees kihelkonna kanter saab ütleda mõima, nagu omal ajal templi ülesse ehitajad Israelis: nüüd saab küll! Tulewal pühäl on esimene proov!“ lõpetas noor kirikherra.

All koguduses käis vaikne kõmin läbi ridade nagu oleks keegi tasakesti uinuwa mesipuu pihla koputanud.

2.

„Noh, mis täna kirikusaks ka pahwas?“ küsis wana Mart Kodar oma kirikust tulewate naise

Seenu ja tütre Miina käest, kui need „kiriku poolt palju terwisid“ olid ütelnud ja aida juurde hakka-
sid minema uusi kirikuriideid ära panema.

„Mis ta rääkis?“ poolis Seenu. „Eks ikka Jumala sõna!“ — Ja läks aidale, kuhu tütar Miina juba oli jõudnud.

Kui nad tagasi olid jõudnud, küsis wana Mart uuesti: „Kas raha jälle peale aeti, wõi ta-
heteti lauljaid; see on neil nüüd sihuke uus mood! Sistõe sõgaane!“¹⁾

„Ei raha seda korda küll ei tahetud,“ was-
tas tütar Miina.

„Ometi üks kord, neil sellest isu ära läind,
i slaawa tehee kospod!“²⁾ õiendas wana Mart tütre jutu otja. „Aga ega nad weel „aitüma“ ütelnud ei ole! Muidu läheks ka kiriku, kust see raha pealeajamine ajab nõnda isu ära, et päris hirm tuleb peale! Sina waewa ennast ööd ja päe-
wad, — ja nemad?! — „Anna raha“ ja „anna raha“. Serti, atkuda moi tengi wosmjot?“³⁾ Wana juut ka! — Tuleb talwel sisse, peksab piitsawar-
rega wastu saapasääri, wirutab kontsa teineteise wastu ja painab: „Noh, wan Kedaras Märt, kas üks sile teis heinad saap!“ Serti, atkuda Kodaras Märt wjjo wasmjot?“⁴⁾ Kas sa tead ka, mis see „sile teis heinad“ maksab?“

1) Gula mustlased. 2) Ja tänu Laadile. 3) Kust mina selle raha wotan. 4) Kust Kodara Mart selle raha wotab.

„Oh, jäta ometi kord oma jutt sellest rahast,“ seletas ema sööki lauale kandes, „nüüd enam raha ei taheta, nüüd tahetakse lauljaid!“

„Ikka veel lauljaid?!“ pani Mart imeks. „Mis nad hakkavad furnuid ülesse hõiskama wõeh? Juba koguvad terve kuu otsa neid!“

Emat tüdart naeratasid pisut, siis ütles ema: „Sul ikka oma lori: furnuid ülesse ajama! Mine ikka! — Nemad tahawad kirikus laulda, et siis ilusam kuulata on!“

„Et tukk peale ei tuleks!“ pahandas Mart.

„Jäta ometi oma kiusujutt,“ noomis ema kurnalt, „nemad tahawad neljahäälega laula õppida nagu teistes kohtades, teistes kihelkondades, sedasi nagu ühekorra Jõuluõhtul Alimaa koolmeister omabega laulis, ja pärast Tartus ka olla laulnud!“

„Ladna, ladna, eeta moi panimaajet, 1) aga mis sealt siis peab wälja tulema?“ küsis Mart uskmataalt.

Naised ei teadnud midagi wastata, mis sealt wälja pidi tulema.

„Ju sealt siis ikka midagi ka tuleb,“ ütles tütar Miina, „et teised poisid ja tüdrukud juba ülesse on annud...“

„Maltjat!“ 2) pörutas korraka wanamees. „Kes sinu käest küsis? Ena tattnina, wõi wanainimeste jutu wahel!“

1) Tubli, tubli, küll mina seda mõistan. 2) Waitt

Miinakehe pisukene ümmargune nägu muutus ohetavaks punaseks; ta lõi silmad maha ja kadus tahe kambrisse, kuhu ohates lahtise akna alla istus ja wälja hakkas waatama.

Oues oli täieline kewade juba käes. Wärske ehk nagu wajus õuest kambrisse ja jahutas Miina kena nägu. Miinal oli enese üle paha meel. Kuidas oli ennest, natuke aja eest, Riisu kõrtsimehe poeg Jaan Wõlw teda tee peal tellinud ja palunud kõstri juurde laulma tulla: neil puududa just esimese hääle lauljatest, ja Miinal olla nõnda ilus, kõbeselge hää!; tust wõiks hea laulik saada! Nõnda kõneles Jaan. — Ja nüüd? Nüüd käis isa temaga, nagu mõne pisukese titekesega ümber! Miinale oli isa jutt täna iseäranis wali, ehk ta temaga väga hästi oli harjunud ja isa kombeid väga hästi tundis.

Aga niisugune oli Miina isa. Ta oli wana Nikolaisoldat. Juba see tähendas midagi! Ungru- ja Krimmisõjad oli ta läbi teinud ja kolm rasket haawa kaelasse saanud. 18 aastat oli ta teeninud, 7 kuud Krimmi sõjas olnud ja siis koju lastud, sest Krimmisõja kuud loeti aastate päthä. Wärske haawaarmiga ja raudse ristiga, Georgiristiga, oli ta koju tulnud, — ligi nelikümmend aastat wana. Kõik see ei keelnud teda aga elama hakkamast. Paari nädala järele olid tal endised sugulased, sõbrad waadatud. Selle ajaga oli ka

Mardil tulewane eluplaan selge. Mõisast rentis ta omale wanad täiskaswanud sawiaugud, tegi sinna omale onnikese, wõttis warsti naise, — ja Mart oli omaga niisama kaugel nagu wäga paljud, kes ei Ungri- ega Krimmisõda polnud näinud. Ehk ta küll wanalt naise oli wõtnud, oli Juntal tema elu pikendanud, ja nüüd oli kaks täiskaswanud tapt, kaks tütar, kellest wanem Tallinnas ühel raudteeametnikul mehel, noorem aga kodus kaswas, ema awitas, kes juba wanaks kippus jääma. Miinale tahtis wana Kodaras mehe koju wõtta, oma pisukesse saunakesse, millel kõigist kaks tuba, eeskoda ja selle kõrwal söögikamner. Miinat olid juba mitud soowimas käinud, aga nendest ei olnud iha ega Miina meele järele weel ühtegi. Mart ei tahtnud tütar maha pillata; tema — Nikolai soldat, — see ei olnud ju igapäewane inimene. Ja ei tea, kes igapäewastest inimestest sai 36 rubla linnast kroonukasast paiukit! Peale selle oli Miinal aega küllalt, alles 18 aastat wana, õitsew, noor ja kena; kena näost, sõnadest, tegudest!

Miina oli wäiklase kaswuga, pisukesel roosil näoga ja sõstrakarwa silmadega ning musta juustega. Mart kaswatas tema waljusti ülesse, ja ei iha tujukas ja kangekaelne ning lastega õige tihti taples, siis paistis Miina näol praegugi häbelikku jume, selle alatasa taplemise järeldus. Mis aga Miinat üle walla kuulsaks tegi, oli tema ilus

lauluhääl. Kui Miina wahel Sawiaugult, nõnda kuulsuti Kodara lossi, külakiigele läks ja teiste neide seas laulu löi, siis läksid poiste näod rõõmsaks, ja sagedasti kuuldi sõnu: „Sawiaugu Miinal on saarekõri,“ see pidi tähendama: Miinal on kõwa, selge hääl nagu saarepuu.

Miinat armastas wana Mart nagu oma hinge. Ta käis temaga alati ühes töös, kord mõisawäljal, kord talupõllul. Kiriku läks aga Miina emaga ehk jäi temaga koju; sest kirikusse ronis Mart ikka üksinda oma wana luitunud soldatilisinelis, ju ta siis pidas kõlbmatuks, kui noor neiu soldatiga kõrmu sammub. Isaga alati ühes elades ja isa käpa all kaswades sai tast täieline isa tütar: sõnades otsekohene ja kangekaelne, kus omal õiguse arwas olewat.

Kord tahtis ema Miinat mõisa teenima wia; seal wandus aga Mart: „Winnji, ne naadod! mõisa, kas kodus tööd ei ole; laia ilma peale, siis see weel minu laps!“ — ja habemesse pomises ta oma keeles: „Jalka, Jalka, esli takaja temka prapadjot, frää!“ 2)

Wahel, kui töö juures wana käed walutama wõi selg haigeks läks, ja wana põõsa ääres ehk kraawikaldal piipu hakkas põlema panema ja sealt hõolega töötawat Miinat tähele pani, siis ilmus

1) Sind ei ole larwis. 2) Rahju, kui niisugune tilbruul asjata kaob.

wanale pisar teise silmanurka ja nagu enesele rääkis ta: „Oõh, eslib malsik põlaa; kinneral, mis kinneral, aga tewka, kuda teper tet!“¹⁾

Aga Miinat polnud tarwis pakkuda! Sawi-
angu kõrwal, ka mõisa põldude ääres, elas An-
nuse Mihkel, pisukese rendikoha peremees, kelle
poeg Joosep Miinaga väga tihti magusat juttu
ajas ja minewal laadaajal waks suurt õuna ja
pihutaie komwekka oli kinkinud. Ja seda oli ta
kõik wana Mardi enese silma all teinud! Miina
pidas Joosepist suurt lugu ja wana Mart ei leid-
nud poisist ka midagi paha. Seda teadis noor-
mees ja käis pühapäiwiti tihti wana Mardiga sõja-
jutta ajamas ja ajalehte lugemas, sest Joosepil
käis ajaleht, mille sisu wana Marti väga hu-
witas.

„Noh, mis siis Ingeland ja Tüürk jälle tee-
wad?“ küsis ta alati Joosepi käest, kui see ajalehte
taskust wõttis, et lugema hakata. Siit kuulis wana
sõjamees palju, mis ta enne ise oli näinud, ja tihti
pidi Joosep peatama ja kuulama, mis Mart Ungru-
maalt, Poolast ja Austriast teadis rääkida; wa-
hetel lähjil jutud ka mujale, ja siis pidi muid raama-
tuid lugema, mida Joosep raamatukogust ehk mõne
muu sõbra käest oli saanud.

1) Rahju, et ta mul pois ei ole; kinneral, mis
kinneral, oga kuhu ja nüüd ta paneb?

Joosep oli üks neist noortest meestest, kes prii-
aja raamatulugemisega mööda saadawad, et rõhkem
teada, suuremat silmaringi omada. Luges ta aja-
lehest mõnes kriitika, siis muretsjети ka see raamat,
et oma silmaga näha, kus pool tõde. Oma teadu-
sest andis ta heameelega mõndagi Sawiaugu rah-
wale, sest Joosepil ei olnud ükskõik, kas Miinat
on maa peal ehk mitte. Sellest siis tuli, et wana
Mart niisugustest asjadest kiriku juures oskas teiste
wanameestele rääkida, millest need undgi ei ol-
nud näinud. Seda teadis wana Mart ja selle-
pärast pidas ta Joosepist lugu, ja salajas südames
arwas ta ikka, et noorestmehest tema edaspidine
wäimees saab.

Joosep oleks ehk ka Miinaga juba peale hak-
kanud, aga tema wanemad ei tahtnud heameelega,
et Joosep Miina oleks wõtnud, mitte et sellega mõ-
nele romaanile toitu anda, waid lihtsalt: Miina
oli waene, ja Annuse isat emat oleksid heameelega
näinud, et nende poeg, nende tark poeg, mõne rikka
enesele oleks walinud ehk mõnda rikkamasse kohta
koduwäiks läinud. Seda kõik Joosep oleks wõi-
nud teha: Joosep oli ju üle walla tublina, tar-
gana poisina tuttaw. Joosep armastas aga Mii-
nat, armastas teda südameliku, tõsise armastusega,
mida tema wanemad wäga hästi teadsid. Oma
armastust ei awaldanud ta aga Miinale. Ja oli
seda tarwis! Seda tunnewad noored ise kõige pare-

mini! Joosep ootas. Ta arwas: „Kui asi wanu-
neb ja wanemad asjaga harjuwad, küll siis luba
ja õnnistus tuleb! Ja nõnda oli ka väga hea
elada! Oh, kuidas tüksus Joosepi süda, kui ta
ajalehest jutta luges, kus armastajad pika waewade
järelle kokku said, siis Miina otja waatas, ja see
oma sõstrasilmadega Joosepit puuris, nagu tahaks
ta midagi salalikku, pühalikku nooremehe süda-
mest läbi torgata; siis tundis Joosep elul mõnu,
eesmärgi ja sihi olemat. Niisuguste lugemiste jä-
relle tegi ta kodu seda suurema isuga tööd.

„Minu Miinakene!“ mõtles ta. „See Miina
on minu!..“

„See Joosep on minu,“ ... mõtles ka Miina
praegu akna all ja waatas Amusetalu poole: kas
Joosep peaks täna tulema? Seal hõikas ema sööma.

Miina nagu oli tufene. Seda märkas Mart,
ja et endist taplust pehmenendada, küsis ta laua äärest
üles tõustes, kui „äitüma“ oli ütleitud, sest
Mardi laua ääres ei räägitud ialgi lori:

„Kas seal siis mõned peaksid juba laulmas
käima, Miina?“

„Paljud on endid ülesse annud. Nagu: Män-
niku poisid, Tammiku Juulit Annat, mõisa noor
härner, siis weel kirikualt kingsepp, kirikherra
enese toatüdruk, köstritüdruk ja suiline ja Riisu
hõrtsimehe poeg Jaan!“ seletas Miina.

„Risu Jants?!“ küsis isa.

„Jants!“

„Ja tahavad sind ka saada?“ päris isa.

„Jah! Jaan palus weel tee peal, et ma tuleksin!“

Wana Mart sülitas ja sügas kukalt. Ta nagu oleks tahtnud ütelda: „Wõi siis selle rikka kõrtsimehe poeg minu tüdart palus!“

„Ja mis teie seal siis laulate?“ küsis ta uhkelt.

„Kirikherra seletas täna, et jumalajõna laula Issanda kiituseks,“ seletas ema.

Mart lõi naerma.

„Aga kui neil niisamajugune lugu kätte tuleb,“ rääkis ta pilkavalt, „nagu ennemuiste Räämeestel, kui ma alles poisikene olin? Nemad kuulnud ka neljahäälsest laulust, ja — jawai, 1) — furnut neljahäällega lauluga maha wiima! Üks laulnud „Aukhiitust“, teine kõõrutanud „Jerusalemma“, kolmas lasknud „Mä waene muld“! neljas, — olen ära unustanud, mis. — Ja nõnda läinud aga peale, kuni takka metsast suure tee peale wälja! Wot, seal seletanud keegi tark, wist Wanemuine, et üht ainust laulu pidada neljahäällega laulma, ehk siis olnud meeste tarkus mokas!...“ Ja wana Mart naeris kurjalt.

1) La' käia.

„Noh, eks kanter ja kirikherra siis tea!“ jeltas ema.

„Kanter?!“ küsis Mart, „ja kirikherra! — Jaa (naajul) neil on kõigil oma konksud sees nagu willakraasidel, ikka oma poole kõwerad, need tahawad midagi uudist näidata, mida enne pole olnud! Ei Isjanda kiitust pole seal küll natukestgi!

„Ei tea!“ küsis Miina, „kas ma ka peaksin minema, neil peab tulemal pühäl esimene proow olema?“ ja waatas häbelikult isa otsa.

Mart mõtles.

„Ei!“ ütles ta kindlalt, „kui neil sind tarwis läheb, küll nad siis teadwad, kus Sawiagu Mart Kodaras on! J teelo J kantšom!“²⁾... Sellega oli sellele loole lõpp tehtud.

3.

Leeri- wõi lugejalastetuppa, mis kõstrimajaga ühe katuse all asus, oli hea jagu noori inimesi kokku kogunud. Nagu alati, nõnda ka nüüd, tundis kogunud rahwas wähe argust, nagu häbeneksid nad teine teist, nagu ei teaks inimesed, mistarwis nad kokku olid tulnud, nagu oleks see kõik asjata, ei nad jia olid tulnud.

Täna oli esimene lauluproow kihelkonna kantri juures. Kanter oli aga alles pühapäewasel

1) Miina tean. 2) Ja asi otsas.

ametitoimetusel, jellepärast pidi oodetama. Aeg aga kippus kokkutulnutele igavaks minema. Küll kat-
sils üks ja teine noormees mõne naljaka, nupuga
sõna ütelda, aga ei sõnad läinud hästi woori ega
tahtnud neiud naerda. Neiud olid alles wõõrad
ja häbenesid wastata, juttu ajada. Wiimaks läksid
neiud ühe julgema juhatusel õue ja jätsid noored-
mehed üksinda tuppa.

„Jookske ikka, jookskke!“ naeris Riisukõrtsi
Jaan Wõlwo teistele poistele, „waata, pärast aja
malgaga wälja, lähe siis ka mitte!“

Mõni lõi näo muiule, aga et selles lauses
midagi naeruwäärilist ei olnud, ei toonud see jutule
alustust.

Oli pisukene piinlik waikus.

„Mina tean niisuguseid mehi,“ seletas Jaan
edasi, kellele waikus liiale läks, „siinpool on see
alles esimene asi, olgu mõnes koolimajas mõni
pisukene katse wälja arwatud, aga Taga-Wiljandi,
kus meie enne elasime, seal oli see asi üsna moes.
Siitrahwas magab alles, nooredmehed ja neiud
wahjivad kokku saades üksteise otsa nagu wäsi-
kad walget wärawat . . .“ Poiste naeruhoo pärast
peatas Jaan pisut. „Aga seal, ai, seal oli koguni
teine asi, seal olime üsna . . .“ Jaan jättis sõna
ütlemata. Selle asemel plaksutas ta keelt. „Siis
on ka lõbus käia!“

„Aga kõik ei laula ju, kellega just tahaks kokku saada, ja igaüheda ei lähe see asi ka riimi,“
arvas mõisa kärneripoiss.

„Seep see on,“ sõnas üks Männiku poistest,
„ja niisugustega ei ole midagi ette võtta!“ —
Ta näitas ukse poole, kust tüdrukud välja olid
läinud.

„Peab hoolt kandma,“ tähendas Riisu Jaan,
„siin on tarvis ise käsa, jalgu liigutada, ise kokku
ajada, ise kutsuda; neiud on ju sõhukesed loomad,
et neid püüdma peab, pange, mehed-wennad, suu-
wärgid liikuma, küll meie siis lauljaid . . . ja,“
ta naeris . . . „saame.“

„Kanter tuleb!“ jooksid tüdrukud tuppa.

„Ja see teid murrab!“ naeris Jaan.

Ukse ees olevate akaatsiate tahka wilkus ka
köstri pisukene kuju. Köster tuli kohe leerituppa.
Alandlikult teretas ta kokkutulnuid ja soovis kõi-
gile: „Jumala abi olgu meie hea ettevõttega! —
Siis nii palju olemegi oma suurest kogudusest lau-
likuid saanud?!“ Ta muigas kahju avaldades.

„Kõik ei taha tulla, kes laulda võivad!“
rääkis Riisu Jaan. „Ma olen mõnega rääkinud,
aga ei taha tulla; teisi jälle ei lasse wanemad!“

Köstri kõrge, lage otsaesine läks kortsu, mis-
läbi tema nägu veel wagama jume sai. Tema
oli üks neist inimestest, kes pisukese hariduse ja
teaduse juures alati targad tahavad olla, kes ilma

hawaluseta uskus, et inimene siis pimerumal ehk kangekaelne on, kui see tema, parem ütelda kirik-herra ehk mõne muu ülema soovi heameelega ei täitnud ehk selle juures veel waidlema hakkas ja selle headuse üle kahkles; wiimaseid luges tema ikka kahjulisteks seltskonna liigeteks. Oma waimu ilmalist osa kosutas ta „Gartenlaube“ ja „Haus und Mode“ liisalehtede lugemisega. Kõige oma headuse juures uskus ta kindlasti, et Saksa keel kõige enam haritud keel ja Saksa rahwas kõige enam wäärt ja eeskätt rahwas maailmas on. Sellepärast tegi Jaani jutt talle tõsist kurbust.

„Miks ei lasel“ hüüdis ta pahase häälega. „Ega meie siin ometi kurja peal ei ole? See on wäga rumal, wäga rumal! Saksumaal on tugu koguni teine! Aga see on see rumal ja wana Eesti mood — wanast kinni pidada, kui see ka rumalus on! Meie peame ometi näitama, et meie ka haritud rahwaste kõrwal kõlbame seista!“

Siis üksikult kõiki kättpidi teretades ütles ta igaihele: „Rõõmustab mind wäga,“ ja keda ta ei tunnud, selle käest küsis ta: „Ja teie aus nimi?“

Kui ta nõnda kõik läbi oli käppanud, ütles ta: „Ehk küll ilma söömata, peame ometi kofee peale hakkama!“ Lauljad lasksid aga kõstri sööma.

Warsti tuli kõster, ja laul algas. Esiti oli häälte sortimine, kus tüdrukud kõik häbeliku moega kõstri häälele ja orelile järele ajasid, siis algas

hariutamine. Wõeti prooviks „Mu elu Kristus ise.“ — Aga laul ei tahtnud minna, hääled olid wäga harjumatud.

Köster raputas pead.

„Abi lähed tarwis, abi lähed tarwis,“ seletas köster, „iseäranis esimene hää! on nõrk! Ma ei ütle mitte,“ rääkis ta esimese hääle peale waadates, „et teie ei saa lauldud, aga see peab kõwenolema!“ Ja nagu kõikide käest küsis ta: „Kas teie ei peaks mõnda austatud neiut tundma, kes esimest häält weel peaks laulda wõima?“

„Kodara Miina!“ sosistasid mõned tüdrukud, ja sedasama kinnitasid ka poisid, iseäranis Jaan.

„Siis paluge teda,“ soovis köster, „et ta tulewal pühäl siia tuleks!“

„Ma rääkisin talle juba minewal pühäl,“ seletas Jaan, „aga näha on, et ei tule. Ma wõin ju korra weel tee pealt sisse minna ja teda päris isa kuuldes paluda. Ehk wana lasseb, aga kui see ei lähe, siis peate, köstriherra, teda ise kutsuma; see wana on kangekaelne ja isemeelne!“

Seni, kui Jaan kõneles, olid tüdrukud pead kokku pistnud ja arutasid isekeskis midagi. Kui aga Jaan lõpetas ja köstrile oli soowinud Miinat ise kutsuda, kui see tema tellides ei peaks tulema — ja köster wastumeelselt nina oli kärsutanud, mis selgeks tunnistuseks oli, et köster sellega oma

au wähenemist kartis ja mitte nõus ei ole, ütles kirikuherra toatüdruk:

„Meie Kodara Miinat ei taha!”

„Ja mis tal siis wiga on? küsis köster, kes sellest omale kasu tundis.

„Miina karjub meie kõrwad kinni!” julges Tahmamiku Anna ütelda.

Sellest lausest märkas aga köster, et tüdrukud Miinat wist sellepärast ei soowi, et see ehk paremini laulab. Seda tundsid ja arwasid ka poisid.

„Siisgi wõiks Miina tulla,” arwas köster, „ehk saame pisut kergitust!” Ja sõbralikult hõlbidega jumalaga jättes läks ta oma poole.

„Meie Miinat ei taha!” kinnitas kirikumõisa toatüdruk. „Aga kui Miinat sugugi ei oleks olemat, mis siis?” kilkas ta naerdes.

„Ega meie üksi Miinat ei soowi,” seletas Riisu kõrtsi Jaan. „Aga lugu on see, kui meie koorist wähelegi asja tahame saada, siis peawad kõik ümberkaudsed paremad jõud koos olema, siis wõib ka midagi korda saata!”

Seda rääkides istus Jaan õige toatüdruku Anni kõrwale ja seletas, et kõik väga hästi läheb. „Pea asi on see,” rääkis ta teisele juba kõrwasse. „mispärast peate endid nõnda waewama? Las! Miina huikab! See on teile ju suureks kergituseks!”

Tüdrukud andsid järele.

Tee peal ajas Jaan tüdrukutega head nalja ja teised aitasid kõrwalt. Kui aga tüdrukud lahkunud olid ja poisid üksinda edasi läksid, hakkas mõisa noor kärner peale.

„On aga need ka sääsed! Igaüks tahab ise mees olla. Miina, see karjub nende kõrwad kinni!”

„Need wanad kondid ka kedagi!” pahandas Jaan, „ühel pole hambaid, teisel silmad wiltu, kirikumõisa Anni oleks ka, aga kus nina! — Nagu pool hapu kurki! Aga wat, oleks niisuguseid rohkem nagu Miina, Kalatoa Ella, siis veel mõisa kärneri Juuli.” Jaan plaksutas sõrme, „nendega oleks ka lust laulda!”

Noor kärner naeris ja vastas: „Ega meie wana oma Juulit ei lase!”

„Sihukesed need wanad on!” aitas Männiku poisid kõrwalt. „Nad arwawad kohe, et poisid nende tüdrukud ära sööwad!”

„Noh, poisid,” julgustas Jaan, „wõtame jõud kokku ja kawalused wälja, ehk saame koorile hingedesse! Siitnurk läheb selle moega hapuks! Tulge mujale maale, waadake, kus elu on; siin kaswawad noorele inimesele samblad selga! Tänu Jumalale, et kõstriile sihukene tark mõte pähä tuli! Poisid, sellel asjal on tulewik, olge aga waprad! Mina wotan Miina oma peale, Sina, kärner, räägi ende

wanaga ja too Juuli laulma; aga teie, Männiku mehed, tooge Ella wälja!"...

Ja Sawiaugu ukse ees pidas Jaan hobuse kinni, wiskas ohjad hooletult hobuse seljale ja astus sisse.

Sawiaugu pere oli parajasti ajalehte lugemas, „Ingelandist ja Türgist“ kuulamas, kui Jaan tупpa astus.

Jaan Wölwe tulek mõjus kõikide peale. Miina aimas, miks Jaan tuli. — Ka Joosep märkas seda ja paluwa pilguga waatas ta Miina otsa, nagu tahaks ütelda: „Ega ja, Miina, ometi ei lähe!"

Noorte inimeste silmad räägivad selgemini, kui wahel aruta inimese pikk kõne. Ei tea, kes ei ole ammu enne oma südames märkanud, et tema tulewane kaasa talle juba ammu enne armastuse awaldust silmadega on awaldanud: „Mu kallis, mu armas, mu jäädam pärandus!" Miina luges neid sõnu ka täna Joosepi silmist ja tal oli väga hea! Mart tundis aga, nagu oleks keegi rööwloom, umbes kulli või rebase jarnane, tema waguja kana-karja sekka sattunud. Martile oli Jaani tulek õige wastik.

„Segasin siitpere misjonitundi!" hakkas Jaan pärast teretust peale.

„Mis teha!" wastas Mart, „kõigil pole mu laapataldu kulutada!" Ja et ruttu otsale saada,

Küsis ta: „Ei tea, kas noroelmehel asja ka pidi olema!”

„Oli ikka, ja ei olnud ka,” seletas Jaan ja vaatatas Miina otsa. „Kantriisand saatis palju ter-
visid ja palub Miinat laulma tulla! Miinal on
nõnda ilus hää!”

„Wana Ani wõeti, kust siis tema wälja sai?”
küsis Mart.

„Uus kantriisand!”

„Aa!” — naeris Mart, uus on „kihelkonna
kanter”, wana isand on surnud, ja meie oleme kõik
wanaaja inimesed!”

Jaan läks näost punaseks. Ta ei olnud usku-
nud, et wana Mart teda nõnda karedalt wastu
wõtab.

„Siis Miinat teie ei lasse tulla?” küsis Jaan
ilmi maha lüües. „Siis meid peate teie nõnda
halwaks, et Miina meie sekka ei kõlba!.. Kirik-
herra lasseb oma Anni tulla, kärneri Juuli tuleb,
Tahnamiku tüdrukud tulewad! Ja kanter ja kirik-
herra paluwad nõnda!”

Mardi filmad hülgasid.

„Kus need kirikherrat kantrit siis on?” küsis
ta wihaselt laua äärest ülesse tõustes. „Sina tel-
lid ikka küll, aga kus need on, kes minu last
tõstawad? Kas nad ei tea, et Mart Kodar Sawi-
augul elab ja et kiriku alla rohkem ei ole, kui
paar wersta!?”

„Siis teie tahate, et kirikherra teile peab tulema?“ küsis Jaan kergelt, kuna ta Miina otša waatas, kes silmad maha oli löönud ja sellepärast häbi tundis, et tema pärast nõnda kaubeldi.

„Mina ei taha kedagi, serti takie, ristajut huuse, kak panni list, serti!“ 1) sülitas wana Mart ja ütles weel kord... „serti takie“ kihwade sisse.

„Mis seal siis nõnda wihastada,“ seletas Jaan ennast siregeks ajades, „ega ma pole ju midagi halba teinud; ma tulin teid paluma! Teie arwate, Jumal teab, mis paha, aga Miinal on ilus hääl ja kui teie korra peaks kuulma, kui Miina kirikus laulab, siis lasete hea meelega! Kui teie minu sõna ei usu, räägib kanter ise! — ja siis Juma-laga!“ Jaan läks.

Piinlik waikus rõhus tuba. Ema oli käed põlle alla pannud ja waatas Miina otša; Miina seisis laua ääres ja otsis midagi nagu maast; Joosep pööris ajalehte; wana Mart koputas piipu ahjurinna wastu!

Joosep oli esimene, kes ülelündist waikust segas: „On sel aga ka lõuad peas; näha kohe, kõrtsimehe poeg ja leti taga ülesse kaswanud!“

„Sihukestel on need wiimased wigurid teada,“ laskis Mart teinepoolt juu äärest teinepool piipu hoides, „wõi pole ma sihukesti näinud, rufski pos-

1) Sakkawad külge, nagu leht saunas.

loowitsa Kaworit: wek siwii wek utsiis, 1) see tähendab: kes kaugel käind, see palju näind! Aga mina ütlen: kellel minu Miinat tarwis lähed, see tulgu, aga mitte teise, kolmanda kaudu, ja veel sibukene tattnina!"

„Kas siis Riisu Jaan sinu tattnina on?“ küsis ema pahaselt.

„Wõeh, paaba 2) sina ka kedagi! Ungru woinas põll, Rõmski woinas põll, Turka strelän! Ja wosloo snaaju! Tõi terji morda!“ 3) Ja pehmemalt lisas ta otja: „tewka rowwi (malakom, hto snaajet? 4) Aga mina tean!“

„Mis sina tead, wa poomkael,“ urises ema, kes wanast aru sai. „Kuidas wanasti oldi? Hopmann ajas teol nooredmehed piitsaga tüdrukute kõrwale magama ja pani paari; ei tea, kellel seal häda oli? Ja sina kardad meie Miina pärast! Mul üsna häbi!“

Wanamees ei leidnud wastust. Siis lõi ta nägu naerule: „Tühi lori! Wsio sus! 5) Siis oli kõht kõlkaid ja hambaalused haganaid täis, nahk wäsinud ja peksetud! Aga nüüd!?... Waata, hirnunud aga!... Pane loomale koorem peale, siis tee, mis tahad. Need lähewad mängi lööma;

1) Wana sõna ütleb: elu aeg ela ja õpi. 2) Wana-moor. 3) Ungru sõjas olin, Krimmi sõjas olin. Tüürki lastsin? Mina tean puhas. Sina pea suu. 4) Tüdruk nagu rõõst piim, kes teab?! 5) Rõit lori.

neil kodus igaw; need lõowad ju ralli; ajawad au taga! Noored jälud! Nagu tedred mängu ajal: Wõibirait palutse!"¹⁾

„Aga mis siis Miina teeks, kui meie surnud oleksime?" küsis ema tagedalt.

„Siis, siis..." wihane Mart otsis sõna, ... „siis ajagu, minu pärast, kas otsepüsti ülesse!"

Ema kukkus magusaks: nüüd oli kardetaw wanale weel wastu rääkida ja ega wana ikka oma jonni poleks jätnud.

Päikene oli õhtusse wajumas; Joosep tegi minekut, ning Sawiaugul näis nagu poleks midagi süündinud!

4.

Kõstri laulukoor kaswas tõesti. Tuttawad neiud olid palwet kuulnud ja laulsid rõõmsasti... ja Miina laulis ka esimeste seas.

Kõster ise oli Sawiaugul käinud, asja osawasti ajanud ja wana Marti palunud Miinat laska.

Ta teretas wäga aupaklikult Marti; ja enne, kui juttu laulukoorist teha, küsis ta wana elu järel; ta imetles tema wahwust, pani tema weel tublit terwist nii wanas eas imeks, rääkis ise sõjalugusid, mis Mart heameelega kuulas ja wiimaks hakkas alles kõster rääkima:

1) Et paremat walida!

„See sõjaasi on samasugune, nagu lauluasi. On hea kindral, hea soldat, wat, siis lähed sõda. Aga meil ei lähe laul mitte kõige paremini, meil puudub ohwitser, kes soldatid kohe peaks! Noh, mina ise olen küll kindral, aga igas hääles peab oma ohwitser olema, kes soldatid kohe hoiab. Ma olen kuulnud ja ka kirikus tähele pannud, et teie tütar Miina, aus sõjamees, väga ilusasti esimest häält laulab. Kas meil ei oleks mitte au olewat ka teie tüdrit laulukooris näha. Ma tean küll, et nüüdseaja noored inimesed väga wallatumad on. Aga mötelge ometi, et laul kõik meie oma silme all sünnib! Meie oma silme all! Ja ega siin meie koguduses midagi pahha ei ole karta! Siis peame weel lapsi omaljalal käima õpetama, muidu jääwad jalad nõrgaks! See on niisama, waadake, nagu sõjas! Waadake, teie olete palju utsinat teinud, teie olete kõwa, teie olete 80-aastaselt niisama terve nagu mina neljakümne; ja seda teeb kõik harjutus!...“

Niisuguse jutu peale lubas Mart Miina minna, aga lihas juurde: „Wisake ikka nooremate peale ka silma;“ — mida köster muidugi lubas teha. Ja kui Miina kord ära oli käinud, ja köster tema häält kuulnud, silitas ta Miina õrna palet ja ütles: „Teist, aus neiu Kodar, oleks ilmakeuusus lauljanna saanud, kui teie noorelt õige õpetuse oleksite saanud!“

Kadedusega waatasid teised Miina otša; Miina aga tundis, et ta midagi enam on kui teised. Ja kui ta sellest isale rääkis, ja köster Sawiaugul sees käies sedasama isale oli kinnitanud, ütles isa: „Noh, kui teil just Miinat tarwis lähneb ja ilma temata läbi ei saa, eks ta siis käigu ka wahel!”

„Mitte wahel, aga alati!” wastas köster. „Meil tuleb jõuluks üks suur laul „Bethlem Es-rata”, kus üks koht väga kõrgesse lähneb, seal on häält tarwis, ja seda wõib üksi neiu Miina laulda!” Ja nagu kinnituseks lisas ta otša: „Neiu Kodaral on väga ilus hää!”

Wanal mehel oli nendest sõnadest väga hea meel, ehk talle küll wähe weidralt sõnad „neiu Miina, neiu Kodar” kõlasid. Nende wana käis hints läks just Mardi jalgade eest läbi ja laskis oma külge kergesti mööda peremehe jalasäärt libi-seda. Wanal Mardil oli weider mõelda, kui ta oma kassile selle juures oleks ütelnud: „Sina, isane kass hints!”

Weel suuremaks tõusis wana rõõm, kui Joosep ühel pühapäewal ajalehest luges pealkirja „Omalt maalt” alt: „Karulabast: Meie nurk hakkab ärkama! Ma wõin seda huwitawat sõnumit lugejatele teatada. Hiljuti siiatunud noore köstriherra hoolsal tegewusel on laulukoor elusse kutsutud. Enne suwiste pühi käisid noored lauljad proowil. Esiti läks asi küll wähe pikalt, aga meie austatud ja

armastatud kõstriherra Kopfi inimesearmastuse tõttu on koor praegu elu värskust näitamas. Olaw juhataja, kes enne oma kasulikul tööpõllul Wiljandi- maal haridusewagusi oli ajamas, teab ütelda, et meie nurgas heliomanikka on, kes ilmakuulsaks oleksid wõinud saada, kui neil aga esialgne õpetus noorelt oleks antud nagu neiu Miina Kodar..."

All seisis täht — „o.“ —

„Joosep, mis sa waletad?!" hüüdis Mart püsti tõustes.

„Eks loe!"

Mart wõttis lehe pihku. Joosep näitas Miina nime.

„Ja siin ei ole üteldud, et see Mardi tütar Miina on?" küsis wanamees äritatult.

„Seda ei ole tarwis, sest ega siin teist Miina Kodarat ei ole!"

„Näita weel, sa waletad!" käskis Mart. Tema male paistis weidrana, et niisugused asjad ka kirja pandakse. Tema meelest oli kiri midagi sarnast, kus õpetus, sõjad, Jumalafõna ülewel on ehk midagi niisugust, millel tõsine tähtsus, aga nüüd korraga: — tema Miina arwatud ka nii tähtsaks, kirja panna! See oli imelik! — Mart waatas hooliga. Ta silmad olid tõntsid, aga siiski seletas ta, kui ta ajalehe õige kaugele sirutas ja silmad hoolikale ajas.

„Kas seda lehte ka palju loetakse?“ küsis ta viimaks.

„Üle terve Eestimaa!“

„Tea, kas väimees Tallinnas seda ka peaks lugema?“

„Mist küll!“

„Vaata, narakaid!“ ümises ta siis ja pani piibu suitsema.

„Sina keelad last ikka minemast, kas näed nüüd?“ arwas ema.

Wana oli waguft. Joosep ohkas...

Ja sellest päewast peale küsis Mart alati, kui Miina koju tuli, mis nad laulawad ja laskis Miinat wahel ettegi laulda. Miina oli rõõmus ja laulis heameelega, sest ka tema teadis, et ajalehes temast kiitwalt oli räägitud.

„Kas „Petsem“ juba tuleb?“ küsis wana wahel Miina käest.

„Ei weel!“

Wana tahtis õige näha, kui kõrgesse see laul läheb, mida tema Miina ükski võib laulda.

Mart tundis oma tütreft uhkust; kuid kõige rõõmu juures waewas teda salakartus; wõi oli see paljas igamus, sest Miinat ei olnud pühapäiwiti kodus ja sellest ajast jäid ka Joosepi käigud harwemaks.

„Ei tea, miks Joosep enam siin ei käi?“ mõtles wana Mart. „Aga ehk laulab ta ka?“

Aga seal tuli talle meelde, et Joosepil lauluhäält polegi! Ju ta siis kodus oli!

Miina oli enesega õige rahul. Köstri juures nägi ta korraga, et ka waele soldati tütar midagi wäärt on; ei, et ta weel enam on kui teised. Tema oli ennast ikka halwemaks pidanud kui peretütred, — ja nüüd korraga üle kihelkonna niisugune eestkätt tüdruk, et lase aga olla, — ja weel ajalehes ülewel. Miina tundis eneses nagu uue inimese ärkawat, ja see uus, see oli talle wäga meele järele.

Kõige rohkem oli aga köster rahul. „Siin wõib midagi ära teha!“ mõtles ta iseeneses. „Kui meie kirikus laulma hakkame ja see kõik wäga ilusasti läheb, mis ütleb siis kirikherra, kogudus, ajalehed?“ Nõnda unistas köster Kopf, nagu see mees, kes jäneist haawa pealt waritses ja mõisa ähwardas osta.. Igal inimesel on oma jänesekütt jüdames, kui ta ka köster on!

Et lauljatele rohkem himu äratada koos käia, kõneles köster neile mitmest asjast, mis tema meelest lauljate ihule kui ka hingele tarwis läheb. Esiotsa seletas ta neile laulust ja laulu kasust. Ta rääkis, kuidas saksad suurtes linnades, mille kõrwal Rakwere, Paide, Wiljandi ja Pärnu muidu porihunikud olla, laulda, ja kui suurt raha nad selle eest saada: kümned tuhanded ühe ainsa õhtu eest!

Ta näitas neile pilti Saksa lehtedest ja tihti suuri lauljaid neiusid, kes väga toredasti elada.

Kõik see oli lauljatele uudis.

Miinat ergutas see väga. Ta kuulas ja kuulas ja pani inteks, mis eest inimesed raha ja ülespidamist saada: laulu eest! Kõik see ei tahtnud tema pähe mahutada. Kõstri jutud paistsid naljadena: Nende laulikute nimed olid väga inetud, koerteomade sarnased. Peale selle olid need suured neiud piltidel väga halasti, mis Miina häbitunnet haawas. Ka tundus ebana, et naisterahwad, kes nii palju raha saavad, endid mitte paremini katta ei jõua.

Ja kord, kui kõster jälle üht poolhalasti „tõuswat tähte helitaewas“, nagu ta neid oma keeles nimetas, näitas, küsis Miina häbelikult: „Nii palju saavad nad raha ja nõnda puudulised riided!“

Kõster pidi suure häälega naerma purtskama, aga hoidis end, et Miinat sellega mitte haawata; aga kirikumõisa Anni ja mõisa Juuli ei jõudnud ometi naeru sulguda. Siit nägi kõster, et Karulabas riide, nimest peenriide moed on inimestele sootumaks tundmata.

Kuid kirikherraga kokkusaanult, kõneles ta, kuidas Miina wastanud, ja siis naersid nad mõlemad magusasti ja väga kaua.

Weel selgus kõstrile, et lauljatele seletus kõrgetest lauljannadest kasu ei too, waid neile tuleks ka

riietest ja nende kandmisest kõnelda. Seda võis kõster väga hästi teha, sest „Haus und Mode“ pakkus selleks palju head materjali. Üks tegi aga muret:

Kuidas peale hakata? Rääkida, et inimene nõnda ja nõnda riides peab käima, — oleks ehk liig mõjuta talurahwale, kes iga pealekäima õpetuse eest kõrwale puiklewad.

Ta kõneles lauljatele terwisehoiust. Kus juures ta neiusid noomis ja nimetas, et talu tüdrukud ja -naised väga hooletult ja terwise wastaselt riides käia. Iseäranis hooletud oldakse jalgadega. „See mõjub terwise peale, kui jalad kergesti kaetud on. Niiske ilmaga peaksid, kõige vähemalt lauljatel, sest et hääl väga märga kardab, kalossid jalas olema!“ Weel soowis ta meie naistele riideid kandma hakata, mida nad harilikult ei kannud ja käskis jaksad selleks eeskujuks võtta!

Sarnase jutu üle punetasid tüdrukud ja lõid silmad maha, ja kõster pidi laulma hakkama, et mõni terawina mõnda küsimust ette ei paneks, mis neiudele piinlik oleks.

Ka kübarate ja rätikute üle oli kord arutamine. „Teie, taluneid, matate oma ilu rätikuga alla,“ rääkis kõster, „mis on ilusam kui neiu pea ja kael! — Ja selle matate teie rätikupakatega kinni! Kui palju ei lähe teil rätikuid tarwis? — Mitu tosinat! Aga vaatke jaksu: kaks

kübarat, üks juwel, teine talwel — ja palju odavam ja ilusam!”

Warsti nägi köster, et kõned mõjusid. Lauljad neiud hakkasid kübaraid ja kalossa kandma, nimelt mõisa- ja kirikumõisa omad. See oli neile just õnneks! Sellega said nad enamaks kui teised, ja nimelt Kodara Miinast. Miina mõistis seda väga hästi, ja nii hea meelega, kui ta ka neid ilu-asju oleks enesel näinud, niisama oli see mõmata täita: isa ei saanud osta ega tohtinud Miina sellest isale lausudagi!

Sarnane olukord tegi Miina meele halvaks; halvaks ise enese vastu. Tihti jäi ta mõtlema: Miks tema seda ei või saada? Ja ei tea, mis ütleks Joosep, kui temal ka kübar peas oleks!?

Joosepi peale mõteldes hakkas Miina süda sees walutama: Paistis nagu hakkaks Joosep temast eemale hoidma ja tema isa enam mitte pühapäiwiti waatama ei tulnud! See tegi Miinale valu!

„Oh!” ohkas ta nüisugustel kordadel, „parem ma hakkan jälle koju jääma; ei ma lähe ühtigi enam laulma! Seal tõusis aga noorele neiuale kõik see koosolemine köstri juures meelde. Aeg, kus ta enese fundis teiste ees ka midagi olewat, kus teised wahel kadedusega tema peale waatasid, — meeldis Miinale. See oli väga, väga hea.

Nii oli suwi juba kätte jõudnud.

Ühel pealelõunal oli Miina lehmale rohtu noppimas, just Annuse piiri aia ääres, kui Joosep teinepoole aeda kartohwolid tuli muldama.

„Tere ka, Joosep!“ hüüdis Miina rõõmsalt, „saab sind ka, nagu kuld-raha harwasti näha!“

Joosep andis käe ja ohkas.

„Kuule Miina,“ ütles ta siis, „ma ütlen päris otsekoheselt wälja: ma olen sinu pärast päris kurb!“ Joosep ronis üle aia.

„Miks nii?“

„Mis sa teed ära, sihyukene rumal inimene korb on! Wõtab omale ühe rumala mõtte pähä ja ei saa sellest kuidagi enam lahti!“

„Ja see on?“ päris Miina. „Ehk mina aitan sind!“

„Aitad küll!“

„Ja see on?“

„Ära mine laulma!“

Miina jäi mõtlema.

„Aga meie tahame jõuluks „Betlem Efratat“ õppida!“

„Ea! nemad õppida!“

„Kes nemad?“

„N e m a d!“ hüüdis Joosep wihaselt, „n e m a d, need untjakad ja upsakad, need kübara- ja kalossi-mehed. Sina ei ole nendesalga lind! Sa lähed ko kergeks!“

Miina lõi punetama.

„Ja mis sest siis on?“ küsis Miina pool kiusakalt, pool naerdes.

„Ja sa ei saa sellest aru, mis ma räägin?“

„Ei!“ naeris Miina.

Joosep ohkas. Ta tundis eneses imelikku isu Miinat praegu oma kaenlasse tõmmata, temaga kaugele, kaugele põgeneda, sinna, kus kedagi teist peale nende ei ole, kus nad üsna kahekesti võiksid elada. Ta jilmad põlesid, ta keel hakkas kuivanud suu lakke kinni. Ta ihkas Miinale midagi tähtsat ütelda, aga Miina oli nõnda kiusakalt vastanud „ei“. Joosep oleks tahtnud, et Miina oleks waikinud, midagi ei oleks rääkinud. Miina kiusakas „ei“, äratas ka Joosepis midagi samasugust. Tundus nagu sunniks tüdruk temalt välja ostmise, mis nii iseenesest oleks pidanud tulema. — Ta andis neiule külma ja karmilt käe ja ütles: „Noh, siis Jumalaga!“

Miina käsi wajus pikalt Joosepi pihku.

Seal kadus Joosepi kalkus. Järsku hakkas ta üsna ilma enese tahtmata, järele mõtlemata, Miinale ümbert kaela kinni; pitsitas teda nagu meeletu; otsis ta suu oma rinnalt ülesse ja andis neiule mitu korda ägedalt suud.

Joosepi hing jäi kinni, ja hädawaewalt sai ta ütelda: „Seda see tähendab; mõistad, rumal!“

„Joosep, Joosep!“ sosistas Miina, „mis sa mõllad, teised näewad!“ aga seda nõnda õrnalt,

nõnda armsalt, et Joosep neiu koha lahti laskis ja läks.

Miina seisis nagu naelutud samal kohal. Kui kergeks oli korraga ta süda läinud; mis ime hea see oli! Nagu midagi uut, karastawat, pühamat oli ta rindu selle suundlusega surutud.

Ja kui ta sealt rohu põlletäiega koju läks, sai ta täiesti aru, et tal nüüd asjata on laulma minna.....

..... Aga „Betlem Efrata?...”

5.

Järgmisel pühäl jäi Miina koju. Tal oli sel nädalal enesega palju tegu. Joosep ja Joosep — see nimi seisis neil alati meeles.

Täna oli isa ka kirikusse läinud, ja täna tahtis ta Joosepiga üksinda kodus olla. „Joosep,” nõnda mõtles Miina, „tuleb täna nimest siia!” „Joosepil oli midagi nagu ütlemata jäänud, ja Joosep oli ju nõnda selgesti soowitanud, et Miina mitte laulma ei peaks minema.

Mitme püha järele oli Miina korra jälle kodus. Aga tal näis täna igaw olewat. Ta fundis, et see ilus ei ole just nüüd koju jääda, ta nagu pakuks end Joosepile. Ei, seda ei tohtinud olla! Miina tundis häbi oma rumalusest.

Weel suuremaks läks ta halbtus, kui õhtu kätte jõudis ja Joosep ometi ei tulnud.

„Mis rumal, et ma täna laulma ei läinud,“ mõtles ta. „Kui nüüd Joosep sellest kuuleb, et ma täna kodus olin, siis mõtleb ta, et ma teda ootan. Kui rumal ma olen!“ Peaaegu pisarad pidid Miinale palgele tulema.

Ka ema sai tütre rahutusest aru.

„Miks sa täna laulma ei läinud?“ küsis ta.

„Mul pole täna head häält!“

Õhtul küsis aga Miina emalt: „Kas Joosep meil enam sugugi ei käi?“

„Joosep ka kedagi!“ wastas ema pahaselt. „Sest saadik, kui sind siin pole, ei näe Joosepi silmi! Ja mis ta siin enam otsib, tal ju kõre Hendriku tütar parem, rikkam!“ lisas ema otsa.

Miina läks näost punaseks.

„Kes seda räägib?“

„Ma kuulsin seda juba enne Jaani, kõre ema olla ise rääkinud! Noh, mis neil wiga, neil ju raha, ja Joosepile läheb seda üsna marjaks tarwis!“

„Soo, wõi Joosep on niisugune?“ wastas Miina ja jäi mõtlema. Tal oli enesest nüüd weel rohkem häbi. Ta tundis wihagi Joosepi vastu.

„Wõi sedasi narritakse mind!“ mõtles ta. „Kui mind enam igal pühäl silma all ei ole, siis jookstakse teistega ümber!“

Sarnaste piinawate mõtetega tuli õhtu kätte, ja wana Mart jõudis koju.

„Soo, kas ja täna laulmas ei käinud?“ küsis wana Mart Miinat nähes.

„Kust sina seda tead?“ küsis ema.

„Jaa ne snaju-s, jaa wõjo snaju-s!“¹⁾ wastas wana. „Terwe kirikukõrts teab, et Sawiaugu Miinat pole laulmas olnud; laul pole läinud ühtigi. Petlemm pole wälja tulnud üh, netu-s!“²⁾

„Kes seda rääkis?“ küsis Miina uudishimuliselt.

„Ma Riisu Ints!“ seletas pisut purjus isa. „Ta oli nüüd kõrtsis ja ostis mulle ühe niisuguse ilusa sarka³⁾ head wiina, et kas küll saab ja laskis rasnajat⁴⁾ sekka panna ja ütles: „Tule, herra, see, tähendab haspadin⁵⁾ Kodaras siia ja joome kokku. Niisuguse mehega, kellel sibukene tütar nagu Teil, võib ise kuningas, snatsit sarr⁶⁾ kokku lüüa!“

Miina punastas üleni.

„Siis võttis ta mu peale ja ajas niisugust mõistlikku juttu, et kas lase aga olla, ütles, et ilma Miinata on kõstrikoor mokas! Siis rääkis ta weel, kõster ütelnud, et tulewal suwel Tartus üks suur rallam wõi pidu peab peetama. Ma ei tea, kas riiuse wõi mispärast, sats^{em}, ne snaa-

1) Mina nüüd ei tea, mina tean kõik. 2) Ühtigi!
3) Pitti. 4) Punast. 5) Sand. 6) Tähendab tsaar.

jem! 1) Aga, jäh totska, 2) siin on sulle üks kiri, peab kõstri käest olema. Sitai, sto napiisjana?" 3)

Wärisewa kätega wõttis Miina kirja ja lah-
tis kambrisje lugema minna.

„Pastoi tewka!" 4) hüüdis wana, tut naada
sitat. Jaa katsuu usnat, sto tewke napijali! Tut
sitai!" 5)

Miina waatas adresji: „Neiu Miina Koda-
rale, Sawiaugul."

Kaua otsis ta kohta, kust kirja lahti rebida.
Jat emat olid üsna juurde kogunud. Ta oli näi-
nud, kuidas kõster kord kirikherra käest saadud
tähe lahti oli wõtnud, nõnda tegi ta ka nüüd: Iõi
kirjaga wastu käe selga, et sijemine paber teise-
otsa wajus, ja siis noppis ta ettewaatlikult teise
ääre tükkhaawal maha, kuni ümbrik awanes; kust
kiri wälja tõmmati. Kõik see waga talitus ajas
isale ootamise isu ära:

„Nu, sitai paskareje!" 6) käskis ta kõrwalt.

Miina luges: „Austatud neiu Kodar! Ärge tu-
lewal pühäl mitte tulemata jääge! Meie ei wõi
oma suurt ettewõtet pooleli jätta. Ma olen Taara-
linnaft kuulda saanud, et tulewal suwel eestlased
laulupidu 75-aastase wabaduse mälestuseks taha-
wad toime panna, siis ei taha meie ka wiimased

1) Miskpäraft, ei tea! 2) Elitar. 3) See, mis kirjutud
on. 4) Pea tüdruk. 5) Siin loe, ma tahan teada, mis ta
tüdrukule kirjutud. 6) See ruttu!

eesklased olla, waid näidata, et Karulabas noored inimesed elawad, kellel isamaa ja armastus südames walitseb. Tulge, tulewal pühapäewal, peame arul!"

Teie alandlik

G. Kopf.

„Kes on alandlik?" päris wana Mart.

Miina läks kõrwuni punaseks ja näitas isale näpuga wiimast sõna. Wana wäärutas pead.

Ema oli käed kõhu peale risti pannud ja waatas õrnalt nagu Siskust Madonnat tütre Miina peale.

„Waata narakaid," urises wana, „kui neile inimest tarwis lähed, küll oskawad siis ka kassi moodu küüru teha ja lipitfeda!"

Kõstri kirjutusest oli tal aga siisgi hea meel.

„Küll ma tulen kord ka teie rallamit waatama!" urises ta habemesse, „ma tahan õige näha, mis pagana rallamipidu neil seal näha wahel kihleleb?"

Miina oli üli rõõmus.

Kõstri kiri oli ta pahad mõtted laiali wiinud, ja ikka ja ikka tärkas ta mõttekujutusesse kõstri laulukoor, tuba, orel, lauljad. Veel asemele heites harutas ta kaua, kuidas kõik see wõiks olla.

Selgesti seisus ta silmis kõrge, lageda otsaesisega kõster, kelle nägu rõõmsalt naeratas. Miinale oli see endistest tähelepanekuteist meelde jäänud.

Naeratas aga kõster alati, kui lauljad oma kohust hästi täitsid, rõõmsalt ja hooga kätteõpitud palasid ette kandsid. Meäranis heas tujus oli kõster siis, kui lauljad ilmalikka laula palusid võtta. Kõster kuulis palwet ja juba kõlas „Metšas seisib maasikas“, „Jõua ju kaugelta“, kus Miina soot laulis, ja „Ei taewa alla, ei ilma maalla“, kus lauljad nii igatsewalt teineteise otsa waatasid. Mis õrnalt pilgutas siis kärneri-abi Juulile, kui koor lõõritas: „Kui minu kallis armuke—ee, kui minu kallis armuke—e!“ — — Ja Jaan! Ka Jaan oli siis Miina otsa nii paljuütlewalt waatanud.

Korraga seisib Miina silme ees Joosepi kuju... Neiu süda kohkus. Ta tundis enese huultel Joosepi suudlust, mis seal põles... ja selle sekka tekkis Jaani waade.... „kui minu kallis armuke—e!“ „Ma rumal,“ mõtles Miina, „Joosepi pärast ei läinud ma laulma! Ta narrib mind. Tema käib kõrel — — ja mina? Mina ootan teda siin! Küll on aga inimene ka rumal!“

Seal tärkas Miinale üliuus ja üllataw mõte: „Aga mis suguse näo teeks Jaan, kui ma talle siis ka julgesti otsa waataksin ja silmi maha ei lööks, kui ta mu otsa waatab... Mis ta siis teeks?“

Miinale tõusis suur igatsus seda teha. „Oh, oleksin ma praegu laulmas, ma waataksin talle otsekohe wastu, saab näha kas lööb silmad maha?“

Ikka enam ja enam kadusid neiu mõtted kõstri laulukoori üleseelamistesse, neisse tunnetesse, mis seal teda valdasid... See äritas teda ja wäsitas tema hinge, nii et uni kuidagi ei tahtnud tulla, mis wiimaks koguni piinlikuks muutus. Ta katkus end wägise unele sundida, isegi „Isa meie“ luges ta ära, aga rahustawat und ei tulnud.

Wiimaks ometi, see wõis juba hommiku olla, suikus neiu; aga ärgates tõusid need pildid ja waewasid teda terve nädala. Jaan ja Joosep... Jaani waade ja Joosepi suudlus... need ei annud talle rahu. Ja kui pühapäew kätte oli jõudnud, läks Miina laulma, otjusega: „Täna waatan ma just nimelt Jaani otja, kui ta jälle peaks mind silmama...“

Seda mõtet kandis ta terve tee kõstri majja poole...

Wastutulejad segasid aga neidu, seda enam Joosep, kes üsna ootamata Miina ees seisis ja juba eemalt hüüdis: „Tere ka, Miina preili! Wõi haridusetee jälle jalge all!“

Miina kohkus, punetas... Kõige vähem oli ta Joosepit enese ees uskunud näha. Nagu ootamata puhkas korraka neiu käsi Joosepi tugewas pihus... Mis imelik rahustaw ja julgustaw oli see! Miinale tundus, et ta selle käepigistuse pärast kümme pühapäewa kodus oleks wõinud oodata, üsna asjata ihaldas ta Jaani silmi waadata!

„Mis hariduse tee?“ päris Miina naeratades. Joosepi nägu läks hõbedaks ja pilgates küsis ta:

„Kas Petlem lähneb juba?“

„Ikka ka!“

„Ja nüüd hakkate „Messiaga“ peale?“

„Mis „Messiaga?““ küsis Miina järsku ja pahaselt.

„Eks ja küsi nende käest järele!“ vastas Joosep pilkawa naeratusega...

Miina waikis... wihaselt. Ta tundis, et Joosep teda pilkas, teda... kellele ta nii ligi pidi seisma, keda Joosep suudles. Miina käsi tõusis suu juurde, nagu pühiks ta sealt selle suudluse maha, nagu tahaks ta suu awada, et wastata, aga sõna ei tulnud üle keele...

„Sa lähed ikka?“ küsis Joosep — ja ootas.

Miina pidi ütleva: „Kui ja enam meile ei tule,“ aga see oleks kõlanud, nagu kutsuks tema noortmeest endale, ja kaheldes küsis ta: „Mis pean ma siis tegema?“

Oleks nüüd Joosep Miina käest kinni hakanud ja ütelnud: „Miina, lähme tagasi!“ siis oleks Miina tagasi pööranud, Joosepile salajuttu rääkinud oma wõitlusest nädala jooksul, aga Joosepile paistis Miina küsimus asjatuna, ülearusena ja nagu nõu andes wastas ta:

„Noh, siis laske aga „Messiašt“!“ — pööras ümber — ja läks.

Pisut seisatas Miina. Jalust käis tal nõtkatus läbi; tundus kuskil midagi peenikest, peenikest rebenemat, mis kogu kehast läbi tukkatas, kuni jalgeni. Tal hakkas enesest ja siis kaugenevast noorest mehest kahju, ta pidi Joosepile järele minema, aga kui ta selle uhket käiku märkas, nagu ei oleks midagi sündinud... ja et Joosep kordagi tagasi ei waatanud, siis tärkas Miinasse endine wiha, ta pööras ka ümber ja läks.

Ühes sellega tundis Miina, kuidas kõik tema hingepiin oli kadunud ja ainult põlastades mõis ta imestada selle uhke, iseennast täis poisi üle, kes heaks arwas neidu, keda ta armastas, arusaamata lõnadega pilgata.

Kõstrimajasse jõudis Miina heas tujus.

„Aa“ — hüüdis kõster Miinat nähes, „neiu Kodar!“ Kõstril oli väga hea meel Miina tulekust.

Teised tüdrukud sosistasid Miinale naerdes: „Poisid olid minewal pühäl üsna tottrad!“

Miina naeratas ja punetas.

Saulu wahel andis kõster teada, et tulewal juul Tartus suur laulupidu peetakse priiusemälestuseks ja arwas, et Karulaba lauljad niisama nagu muu Eesti rahwas, kes suurel hulgal sinna rändab, mitte vähem eestlased ei ole ja pidust osa peawad wõtma.

See oli ka lauljate ühine otsus.

„Kui nii,” vastas köster, „siis peame aga tublisti laulma hakkama ja ka ilmalikka laula harjutusele wõtma.”

Lauljatele oli see meelt mööda, ja juba kõlasid „Jõua ju kaugelta” ja „Maasikas nii magus”.

Laulupidust osawõtmise otsusega tuli lauljatesse uus hoog. Kõik püüdsid näidata, et nad ka midagi wõiwad; lauludesse pandi elu ja hinge... „Oh ja magus maasikas!” kõlas koguni südamlisemalt ja poisid oskasid nüüd hoopis tähendusrikkamalt neiusid armisate waadetega nōeluda.

Miina wastu laulis Jaan... „Oh ja magus maasikas!”... Miina waatas... Jaan silmas üle noodi ääre neiut... Nooreknehe ilme awaldas rõõmu, waade säras... Miina ei sulgunud silmi, waid waatas julgelt Jaani otsa, kuna ta huultelt „maasikas nii magus” Jaani poole liugles, kelle nägu elurõõmust õitses.

Ometi ei jõudnud Miina Jaani waadet lõpuhikult wälja kannatada: ta painutas pead ja laskis waate alla, nagu omal ajal Adam-noormees, kui see enese halasti tundis olevat.

Teadmatult kerkis Miina meelde Joosep. Joosepi waade nagu oleks Miina meelest ilusam olnud; Jaani oma aga läikis liiga ja oleks nagu laki-horruga kaetud olnud.

Köster lõpetas taktilöömise,

„Tubli, tubli!“ julgustas ta. „Nõndaks, nõndaks, noored inimesed! See on aus, see on ilus Jumala ja inimeste ees!“

Miinale paistis, nagu oleksid need sõnad tema kohta öeldud. Ta punetas jällegi ja et enese peale teiste tähelepanu mitte pöördada, küsis ta kõstri käest süütult:

„Kõstriherra, mis on „Messias“ laulma?“

Köster jäi tõsiseks, nagu mõtleks ta järele, siis küsis aga: „Kust teie selle nime saite?“

„Keegi tuli mulle teel vastu ja küsis, kas meie juba „Messias“ ei hakka laulma,“ vastas Miina.

„Aa,“ — vastas köster, „Messias“ on suur laululugu, suure meistri töö. Aga kes see võis olla, kes teilt seda päris?“ küsis köster uuesti.

„Annuse Joosep!“ vastas Miina otskoheselt.

Kõstri nägu läks valgeks.

„No—no—nool!“ hüüdis köster vihas, „või Annuse pois! See ninatark! Nina püsti, vaat et pilwa ei lõhu,“ ... ja köster tõstis ja kergitas oma nina. „Jse ei oska öieti nina puhtaks pühkida, aga tema ka: „Messias, Messias“ laulma! Tatt-nina niisugune! Silmaring enesel nagu minu pihupesa!“ Köster näitas kõigile oma pisukest pihupesa: „Vaadake, niisugune, niisugune!“

„Oi, Annuse Joosep loeb ju ajalehti!“ mis kas keegi poistest.

„Niisugune, niisugune loeb ajalehte?! *Laf* loeb, aga kas see ka kellegist aru saab? Loeb, loeb"... ajas köster üksisõnu edasi, „aga lugemiseks on mõistust vaja. Niisugune loeb üht, loeb teist, see mõistuse natuke lähneb sassi ja siis sonib ja songib siit ja sealt. Need on need kõige kahjulikumad seltskonna liikmed! Need ka mõne eestlased! Igalpool oma ninaga sekka sorimas ja rikumas. Niisugused totrad, rumalad talumatjid!”

Lauljad ei taipanud, miks köstri-isaand nii wahaseks pidi saama, ja nagu teise waigistuseks ütles kärneripoiss: „Egas Annuse Joosep polegi eestlane, tema ema ju lätlane, mõisa endise karjamehe, wa Lāti Kustase tütar.”

„Ah soo!” hirmitas köster edasi. „Seda ma arwasin: lätikops! Ise ei mõista weel midagi, aga narrida ... ooo, selleks on juu põigiti nina all! Eht lätlane, päris lätlane! Eesti-Saksa weri — olgu, mis ta weel on; aga Eesti-Lāti weri, see segu ei kõlba kuhugile!”

Poisid pistsid naerma, tüdrukud sosistasid teineteisele midagi kõrwasse, mida Miina wäga hästi arwas teadwat, ja niipalju, kui ta oma tundeid katsus ka tagasi hoida, pidi ta silmad tahtmatult mahja lööma: see oli ju tema Joosep, keda köster nii hirmfasti ema were pärast tõrwas.

„Aga oodake, oodake,” harutas köster edasi, „ma lähen ja toon „Messiase” noodid ära, *lil*

„Tubli, tubli!“ julgustas ta. „Nõndaks, nõndaks, noored inimesed! See on aus, see on ilus Jumala ja inimeste ees!“

Miinale paistis, nagu oleksid need sõnad tema kohta öeldud. Ta punetas jällegi ja et enese peale teiste tähelepanu mitte pöördä, küsis ta kõstri käest süütult:

„Kõstriherra, mis on „Messias“ laulma?“

Köster jäi tõsiseks, nagu mõtleks ta järele, siis küsis aga: „Kust teie selle nime saite?“

„Keegi tuli mulle teel vastu ja küsis, kas meie juba „Messias“ ei hakka laulma,“ vastas Miina.

„Aa,“ — vastas köster, „Messias“ on suur laululugu, suure meistri töö. Aga kes see võis olla, kes teilt seda päris?“ küsis köster uuesti.

„Annuse Joosep!“ vastas Miina otsekoheselt.

Kõstri nägu läks valgeks.

„No—no—noo!“ hüüdis köster vihas, „või Annuse pois!? See ninatark! Nina püsti, vaat et pilwa ei lõhu,“ ... ja köster tõstis ja kergitas oma nina. „Jse ei oska öieti nina puhtaks pühkida, aga tema ka: „Messias, Messias“ laulma! Tatt-nina niisugune! Silmaring enesel nagu minu pihupesa!“ Köster näitas kõigile oma pisukest pihupesa: „Vaadake, niisugune, niisugune!“

„Oi, Annuse Joosep loeb ju ajalehti!“ viskas keegi poistest.

„Niisugune, niisugune loeb ajalehte?! Eaf loeb, aga kas see ka kellegist aru saab? Loeb, loeb“... aias köster üksijõnu edasi, „aga lugemiseks on mõistust vaja. Niisugune loeb üht, loeb teist, see mõistuse natuke lähleb sassi ja siis sonib ja songib siit ja sealt. Need on need kõige kahjulikumad seltskonna liikmed! Need ka mõne eestlased! Igalpool oma ninaga sekka sorimas ja rikumas. Niisugused totrad, rumalad talumatsid!“

Eauljad ei taipanud, miks köstri-isa nii wahaseks pidi saama, ja nagu teise waigistuseks ütles kärneripoiss: „Egas Annuse Joosep polegi eestlane, tema ema ju lätlane, mõisa endise karjamehe, wa Läti Kustase tütar.“

„Ah! too!“ hirmitas köster edasi. „Seda ma arwasin: lätikops! Ise ei mõista veel midagi, aga narrida ... ooo, selleks on juu põigiti nina all! Eht lätlane, päris lätlane! Eesti-Saksa weri — olgu, mis ta veel on; aga Eesti-Läti weri, see sega ei kõlba kuhugile!“

Poisid pistsid naerma, tüdrukud sosistasid teineteisele midagi kõrwasse, mida Miina väga hästi arwas teadwat, ja niipalju, kui ta oma tundeid katsus ka tagasi hoida, pidi ta silmad tahtmatult maha lööma: see oli ju tema Joosep, keda köster nii hirmsasti ema were pärast tõrwas.

„Aga oodake, oodake,“ harutas köster edasi, „ma lähen ja toon „Messiase“ noodid ära, mis

Esi ei tihkanud ta seda waadata, aga kui pöial ikka julgemalt palet puudutas ja jalg jalga wajutas, siis pöördus Miina pea selja taha...

Seal seisis Jaan, kes häbelikult wabandades ja pool naerdes küsis:

„On halb seista, Miina?”

Miina naeratas ka ja wastas:

„Ei ole!”

6.

Sumi kadus; sügise ligines ja tuli oma suure kunsti ja osawusega: tõi wihmad ja porid ja muutis teed hülkawateks porijõgedeks, mis liigeldi loogeldi mööda armast Eestimaad waewlesid. Inimesed ootasid lund, mis teed sillutaks ja läbipääsemise kergendaks.

See raskendas ka köstri lauljate kokkusaamise. Iseäranis tüütawaks läks asi neiudele, kellel ülikingi ega tarwilikku riideid külluses ei olnud, et neid poriga määrida.

Siiski käidi hoolega koos. Põhjusteid oli palju.

Kõige pealt ergutas lauljaid hooale kooskäigule teadmine, et nad isamaalikku ja hariduslikku tööd teewad ja autunne jõuluöhtul kirikus hästi laulda.

Köster omaltpoolt aitas ja julgustas kõrwalt: lubas inimestele, kes rumalaid jutta, laul-

jatest ajavad, nagu käiksid nad mõne muu põhjuse pärast kui „Isjanda kiituseks“ koos, silmad pähä ajada ja siitnurga laugudest surmaune jäädavalt pühkida. Selle tõttu edenes ka laul märksa. „Betlem Efrata“ oli juba lõpupoolel ja ilmalikkeist laulest hulk käes. Wiimaseid armastasid lauljad iseäranis hea meelega: need andsid võimalusi tundeid avaldada, millega need juba väga harjunud olid. Ja see oli nii hea ja kena!

Miinale sünnitas see wiimaks tusk, kui Jaan teda laulu tuttawil kohil oma waatega ei nõelunud. Ja miks pidi Miina Jaani waadetest halba tundma?!

Jaan oli ju kõige enam lugupeetud poiss üle terve koori!

Kes oli see, kes alati juttu westas ja head tuju kooris ülemel pidas; kes oli see, kes neiu-
dele rikkalikult kompwekka jagas; kes kõige paremaid sõnu oskas kõnelda? — kes? See oli Jaan! Jaani oskasid kõik neiid hinnata, teda ootasid kõik igatsusega.

Ja miks pidi nüüd Miina, wana soldati tütar, teda põlgama? Jaani, seda pikka, sale da kehaga noortmeest, musta juustega ja väikse ninahabemega, mis roosaka õitsewate paledega nii kokkusulas, — põlgama?!

Ainuke, mis Miinale Jaanis ei meeldinud, olid tema pisut laikiwad, nagu lakikorraga üle-

wõitud silmad, mis hukutawalt, kiusawalt tundusid; aga Joosepil olid ka kord samasugused olnud; siis, kui ta Mjinat nii kirglikult oli suudelnud...

Rahwasuus käis kõstri koori kohta just mitte kõige parem jutt ringi: lauljail olla teineteisega enam tegu kui lauluga!

Ka wana Mart Kodar oli seda kuulnud.

„Kuule, totska 1)“, rääkis ühel sügisel pühapäewa õhtul Mart tütrele, „ma olen kuulnud, et köster teile seal väga palju riiust peab andma. Kui see Petlemm lõpeb, siis jääd sa koju; tooma, panimajess 2)! Küll ma tulen kuulma, mis teie seal laulate?“

Ja tõesti ühel sügisepühapäewal, kui köster paar laulu oli laulnud, awanes üks, ja wana Kodar astus soldatisinelis, raudkepp käes, tuppä, teretas alandlikult: „Straawia selajem!“ 3) ja kummardas sügawalt. Teda nähti purjus olevat.

Köster astus aupaklikult wastu ja ütles: „Tere jumaline, herra Kodar! Väga hea, et korraks ka meie laulu tulite kuulma. Rõõmustab väga. Ehk aitate ka ligi laulda? Wiist on teil niisama ilus hääl nagu neiu Miina!“

„Rat staratša, waasši wissakalagaroodi! Mõis liskom tar! Watjat pät let pereusila wo

1) Tütar. 2) Roju, mõistad. 3) Soowime terwiist.

wreemä imperaatori Nikolaaja! Uks ne moosem,
sill netuti!" 1)

Poisid pahwatajid naerma; tüdrukud pistsid
ninad hirmitades kokku; Miina punetas nagu pa-
lama ahju paistel.

Köster waigistas lauljaid tasase sosinaga:
„S—s!"

„Olge siis nõnda head ja kuulake!" palus
köster ja näitas wanale pinki.

Wana Mart istus; pani mütsi kõrwale ja
lõuga wastu raudkeppi toetades kuulas ta.

Köster laulis mõned koraalid ja küsis siis:
„Noh, kuidas on?"

„Krasšiwa, krasšiwa! Sto i skajat, wasši
wisjakalagoroodi, krasšiwa!" 2)

Nüüd wõttis köster juba peaaegu kätteõpitud
„Betlem Efrata" ja mängis ise oreliga ligi. Wana
kuulas, kuulas ja tõusis sellel kohal püsti, kus
laul lõpus õige kõrgesse läheb.

„Noh, kuidas on?" päris köster naeratades
ja enesetundelikult püstiseiswa sõjamehe käest.

„Uks polna krasšiwa, wasši wisjakalagaroo-
di!" 3) wastas waimustatud wana.

1) Rõõm püüda, teie kõrgus! Meie oleme väga wana,
25 a. teenisin leiser Nikolai ajal, ei wõi enam, ei ole jõudu.

2) Ilus, ilus! Pole midagi ütelda, teie kõrgus, ilus. 3) Juba
väga ilus, teie kõrgus.

„Kas keelate veel oma tütar?“ küsis köster mõidurõõmsalt.

Mart mõtles.

„Maadake, see on juba teine asi!“ vastas Mart. „Üsna kena, kui noored inimesed sedasi laulavad, aga ehk lähewad [assi, putajutjä 1)?“

Poisid hirmutasid tasa.

„Eks igauks pidagu oma kinni!“ naeris mõija kärneripoiss ja waatas Juuli otsa.

Mardi nagu läks põlastawalt naerule.

„See on õige!“ wõttis köster sõna, „igauks pidagu aga oma kinni! Saul ei takista kedagi, ja tõsine armastus ei lasse pöördal!“

„Ei lasse pöördal?“ küsis Mart köstri sõnu korraldes. „See, kes ütleb, et armastus ei lasse pöördal, waletab,“ rääkis Mart otsekoheselt. „Noorte inimeste südamed on nagu weejakesed kewadel lumesulamise ajal.“

Wana näitas kepiga pörandal peale:

„Tõmba talle tee siit, wesi jookseb siit; tõmba aga siit“ — ta wedas keppi teisest kohast — „ja wesi jookseb siit niisama hea meelega. Veel on see üks-ta-puhhas, kust jookseb ehk misjugune tee!“

„Aga miks siis sealt tõmbad?“ küsis üks laulja-tüdruk, kellele Mardi jutt nalja pakkus.

Wana jäi mõtlema. „Aga juhtub sedasi!“ wastas ta.

1) Lähewad sassi.

„Siis on juhtumine süüdi!“ arwas mõisa kärneripoiss.

„Juhtumine?“ sõnas Mart. „Juhtumisi on ikka, aga ega's need inimese pärast pole tehtud! Inimene teeb ise juhtumisi!“

„See on õige!“ kinnitas köster waimustusega, „wana, sul on õigus! Inimesed ei tohi tuulelipud olla; aga sellega teie eksite, kui arwate, et armastus on muutuw. Ma arwan, et teie oma abikaasat ikka endise armastusega armastate?“

„Mistarwis inimesel mõistus on?“ küsis wana tõsiselt, põlates. „Mõistus on ju see, mis mind midagi paha ei lasse mõelda! Wot kak 1)!“

„Teie olete mõttetark, filosoof, wana,“ imestas köster.

„Jumal on mõttetark,“ wastas soldat kibealt. „Waadake, mis katekismuses seisab!“ Ta luges selgelt ja iga sõna rõhutades: „Mina usun, et Jumal minu ja kõik loomad on loonud, mulle ihu, hinge, silmad, kõrwad ja kõik liikmed, mõistuse ja kõik meeled on annud... Waadake, sedasi ütleb kiri!“

Wana imelik harutamine mõjus kõigi peale. Ka köster nägi, et siin enam kui lihtsa wana soldatiga on tegu. Ta katjus jutu teisale wiia ja küsis:

1) Waata nii!

„Wana, aus Kodar, aga mis arwate teie sel-
test, kui meie tulewal suwel Tartusse suurele lau-
lupidule, mis priiuse mälestuseks peetakse, lähe-
me. Kas lubate oma Miina ka ühes minna?”

Wana soldat mõtles pisut, siis küsis ta järsku:
„Miks teie just seal laulate?”

„Sinna koguvad paljud igast Eestimaa nur-
gast kokku ja siis lauldakse seal Jumala ja keisri
auks!” wastas köster waimustatult.

„Miks teie seal laulate?” küsis Koder uuesti,
„laulge kodus! Kas Jumal teid kodus ei kuule?”

Pilkaw naer waldas lauljaid. Köster tundis
enese puudutatud olewat. Wana ajas enese uhkelt
õigeks.

„Jumal on igalpool,” wastas köster, „aga
seda teeb meie rahwas heast meelest Jumala
wastu!”

Kodar hakkas uuesti naerma: „Ja teie ei
tea sugugi, kas Jumal tahab seda! Teie arwate
ühe asja oma peast wälja, ja Jumal kohe süüd-
lane; teie lõõte rallamit, Jumal kuulaku pealt
ja arwaku seda omale weel suureks auks!”

Wana itshitas magusalt. Ka lauljad histi kaasa.
„Mitte nõnda, mitte nõnda!” noomis köster,
kellel piinlik oli sarnast juttu kuusda. „Eaumiises
ei ole midagi jumalawastast! Aga peaasi, meie
tahame oma keisrit kiita, kes meile priiuse kin-
kis. . .”

„Siis minge!“ ütles wana waimustusega. „Aga Miina!“ pööras ta tütre poole, kes häbi pärast ei teadnud, kuhju waadata, „sina laula nüüd ikka ühes, aga sinna ja nendega küll lei lähe, neid seal siis koos juba küllalt!“

„Kas teie Miina sellest ilusast sõidust ilma tahate jätta?“ küsis köster.

„Mõtlege ometi, misjugune lõbus sõit!“ aitas Riisukõrtsi Jaan kõrwalt. „See lõbu on enam väärt kui 10 eluaastat!“

Wana soldati kulm läks kortju.

„Mis jutud need on,“ küsis ta järsku, „Isjand! kiituseks — ja lõbus reis? Siit ei saa minu wana pea enam aru kätte; ma arwan, siin saab Isjand vähem kui inimesed. Ma näen, teil on midagi muud hinge taga kui Isjand ja keiser!“

Kodara wastik kõne mõjus rõhkuwalt. Isjegi köster ei teadnud, mis wastata. Sarnaseid mehi oli ta wähke näinud. Ta katsus juttu mujale juhtida.

„Maadake, aus Kodar,“ seletas köster, „maadake, asi on nii: sarnaseid laulupidusid peawad kõik muud rahwad ka, ja meie ei tohi maha jääda.“

Mardi näo üle käis jälle naeru muige, nüüd aga põlgust awaldaw.

„Kuulge, lapsed,“ rääkis ta siis, „mina olen maailmas palju näinud! Kas teie teate, kumb lõpeb ennein, kas suur wõi pisukene inimene, kui tal

paised peal on?" Ta ootas wastust, et aga keegi ei wästanud, ütles ta ise: „Pisukene!"

„Maadake linnuperet! Pisukene pere lõpeb haiguse kätte kohe, aga suur saab jagu, kui pojad mädanewad. Aga teie," näitas ta poiste peale, „teie olete noored ja rumalad, ega teie aru ei saa!"

Ta hää! läks kurwaks: „Ütelge mulle, mis paha eest peab noor inimene ennast kõige enam hoidma?"

Ta waatas tõsiselt ja kurjalt poiste otsa, kes ei teadnud, mis wastata.

„Maadake, ega teie ei tea i otseen sall,"¹⁾ rääkis ta edasi. „Teie olete noored ja ei loe ka midagi. Kas teie olete Kalewipojast kuulnud? Mis kaotas Kalewipoeg, kui ta ilusat reisi läks tegema? — Isade tarkuse! Ja sellepärast laulge kas Tartus wõi Taga-Tartu Saksamaal, teie töö ja tegu on kõik tuulest!"

Siis käänas ta tütre poole ja ütles suures ärituses: „Ja sina, Miina, sinul ei ole waja isa pärast kedagi häbeneda! Ja kui ma sinust midagi halba kuulen, siis... selle raudkepiga...."

„Ärge kurjaks minge!" palus köster.

„Mis sa teed ära? Sina kaswata nagu kana oma poega ja näe siis, kuidas inimene maha wi-

1) Ja väga tahju.

hatakse, nii ja sto, nii pro sto!"¹⁾ Küll mina tean!" ... Ta hakkas minema: „Ja siis jumalaga, praostate wasse wissakalagaroodi!"²⁾

„Jumalaga, jumalaga wana Kodar," ütles köster minejale kätt andes.

Wanakene urises omale midagi habemesse ja läks minema.

7.

Mt hakkas juba pimedawõitu minema, kui wana Kodar köstrimajast koju läks. Ehk küll köstril siiamale enne tialgi sarnast moodi polnud, lauljaid pimedani kinni pidada, wenis laulmine täna ometi nõnda pikale, et kui noored inimesed minema said, sügisene õhtu oma uduse pimedusega kätte oli jõudnud.

Miina oli esimene, kes peale hakkas käima, et laul lõpetatud jaaks, sest tema ei saada kuidagi enam koju.

Miina nõusse heitsid ka teised.

Jaani trööstis neiused ja lubas nad kõik oma talle peale võtta.

Köster laskis lauljad minna, käskis aga poisja tüdrukute eest hoolt kanda.

Jaani võttis ka tõesti, kõik mõisa poole minevad neiud enese peale; Jaani tee läks ju mõisa

1) Üsna Jumala muidu. 2) Jumalaga, teie tõrgus.

juurest läbi. Miinale tuli weel wersta kakks Jaaniga edasi sõita.

Suure inimeste koormaga, nende lagina ja kisaga ronis Jaani täkk esimese Karujaba walgustajate trobikonnaga läbi tee pori mõnel kohal seisma jäädes ja puristades.

Kiriku kõrtsi juures pidas Jaan wähe kinni ja wõttis poest neiudele kompwekka.

Mõisas ronisid teised maha ja Miina ka. „Olge terwed ühes sõitmast!“ hüüdis Jaan mahaastujate kära sekka.

„Miina, miks siis sina maha ronisid?“ küsis üks lauljatest.

„Ma lähen niisama edasi!“

„Ja peale enam ei tule?“ küsis Jaan.

„Miina kardab Joosepit!“ pilkas kärneri Juuli.

„Sa wõid wait olla oma Joosepiga!“ pahandas Miina.

„Mis sa siis Jaanist hābened, eks mine peale, kui sa Joosepit ei kard!“

„Jaan jõob Miina āra!“ naeris teine.

„Āra sa peale mine!“ pilkas kärner.

„Nüüd on teil kont juus nārida!“ hurjutas Jaan. „Olge head, Miina, tulge peale!“ kutsus ta neiut, „kuhu teie pimedas ronitel?“ ja pakkus kätt.

„Ära mine!“ hirmutas kärner oma trobikonnaga kaugemale minnes.

„Miina on uške, Miina tahab palumist!“ hüüdis mõisa Juuli.

Natukene aega mõitles Miina enesega. Wimmased sõnad käisid tal südamest läbi.

Jaan ulatas neiule käe, ja Miina oligi wankris.

Seda minutit olid teised just ootanud. „Miina, ära aga ennast kompwekkidest lõhki söö!“ hüüdis keegi weel tagasi.

„Ena, Tahma=miku neitsil ka hing sees!“ naeris Jaan, Miina eest seistes ja andis hobusele pihhta. Miina ei wastanud midagi. Tal oli nii imelik, nii külm, ja ometi tundis ta selgesti, kuidas paled hõõgasid.

Hobune sammus pikalt edasi, aga Miina oleks tahtnud, et ta ruttaks, üle-jala nelja jookseks, et ta juba kodus oleks olemat. Ta kartis.

„Ah jah!“ ütles korraga Jaan, „olge head, siin on weel kompwekka, ehk soowite?“

„Ei ma taha ühtigi!“ wastas Miina tige taha.

„Teie põlgate, et teised kuulsid?“ Miina waikis.

„Wõtke, wõtke ikka!“ julgustas Jaan. Miina wöttis.

Aga kohje suhu pistes tundis ta, et need mitte endised lihtsad suhkru kompvekid ei olnud, waid sokolaadist. Miina nagu hakkas weel enam punetama, see oli talle nii wõõrastaw.

„Need polegi kompvekid!”

„Kas teie neid ei taha, ma ei teadnudgi seda?” wabandas Jaan. Miina ei lausunud midagi. Hobune käis ikka sammu.

„Küll on porine!” hakkas Jaan peale, et piinlikku waikust lõpetada.

„On küll!”

„Ja kuidas oleksite läbi saanud?” küsis Jaan nagu Jõnu otsides.

„Ei tea!”

„Niisugusel korral ei saa jalgsi muidu läbi, kui olgu aga suured kalossid otsas!”

„Jah, aga kust neid saada?” küsis Miina.

„See on kena,” arwas Jaan, „et neil, kellel waja läheks, neid ei ole, aga neil, kellel nad on, on nad enam uhkuseks kui tarwituseks. Praegu läheks teie häälele, teie iludusele just häid sooji jalanõusid ja riideid tarwis.” Ta jäi pisut mõtlema ja küsis siis: „Aga kas öde wõi õemees ei wõiks teile saata?”

„Oh, kust nemad saawad; endil kari lapsi! Nüüd alles saanud õemees Tallinnas konduktoriks wõi abiiks, — pisukene palk, kust wõtta? Maata ikka, et süüa saab!”

„Aga kas teate, neiu Kodar,“ sõnas Jaan pikakeste mõtlemise järele, „hakake laulu õppima, minge linna, — ja teie käsi käib wäga hästi!”

Miina hakkas suure häälega naerma.

„Ärge naerge ühtigi,“ wastas Jaan, „kui ma isaga Tuga-Wiljandi olin, läks sealtpoolt keegi talu tüdruk, ma ei tea kas Tartu wõi Peterburi ja nüüd peab suur kuulus laulja olema. Ma ise nägin, polegi na ilus, aga käib siidis ja sametis.”

Miina ohkas.

„Teie ajate nalja!“ wastas ta.

„Ma ise olen näinud,“ kinnitas Jaan, „ja wat, kui meie Tartu laulma läheme, wõib olla, ehk saame teda weel näha. Küll teie näete!”

„Kes mind sinna lasseb?“ küsis Miina.

„Küll kõster selle eest muretsseb! Kõster hakkab jälle sõjast rääkima, küll isa siis lasseb! Ja kas teate, neiu Miina?“ ta pidas wähe wahet, „mina olen lauljate seast kõige jõukam, mina wotan teid oma kulul ligi!”

„Siis ma ei tule!“ wastas Miina julgest.

„Kena olete ikka teie!“ noomis Jaan. „Teie arwate, et tema teid maha jätab! Las' jätab! Kas nüüdsel ajal on poiste puudust! Teie wõite weel paremaid saada ja rikkamaid! Ja ega tema — (Jaan rääkis ikka „tema“) just tüdrukut ei taagi; temal on raha waja, ega ta muudu kõrel kätt;

aga et teie ilus olete, noh, siis jäi ta teie hõlma kord rippuma!"

Nõnda hea meelega, kui Miina ka Jaani otsa kõstrimajas wahel wargsi oli waatanud, mis nagu keelatud puu wiljast söömine tundus, aga nüüd tegid need sõnad talle valu. Pealegi ei tahtnud ta lugugi awalikult teada, et Joosep tema oma oli. Kõige vähemalt ei oleks Jaan seda tohtinud nime-tada. Miinale kippus paha meele pärast westi sil-ma. Ta ei wastanud midagi.

Hobune plartsutas edasi, sammude ja pikalt.

„Wõtke weel kompwekki!" pakkus Jaan.

„Ei!"

„Teie olete wihane?" küsis Jaan.

„Ei!"

„Siis sõhke!" ja Jaan pistis Miinale terve paberitorbiku täie kompwekka pihku, mis aga Miina tagasi surus.

„Mis ma nendega nõnda palju teen?"

„Eks sööge kodus!"

„Ei!"

„Wõtke ometi, teie päris põlgate mind," Jaan ütäl wabises äritusest. „Olen ma teile midagi paha teinud? Ma hoiatan teid, nagu oma õde teiste naeru eest ja teie ei wõta minu käest seda pih-kest asja wastu? Wõtke ometi!"

Miina wöttis ja ohkas.

Sawiaugu oli käes.

Nagu oleks Miina piinast pääsenud, nõnda hüppas ta wankrilt maha.

„Olge terwe!“ hüüdis Miina ja andis Jaanile käe. Jaan ei lasknud aga nõnda hõlpsasti Miina kätt lahti.

„Sähke see pakike omaie!“ ütles Jaan, neiuile kompwekipaberit ulatades.

„Ah, jätke ometi järele, sööge ise!“ sosistas Miina. Jaan aga ei lasknud Miina kätt lahti.

„Laske ometi lahti!“

„Wõtke wastu!“

Hauraw hobune puristas.

Seal surus Jaan Miinale paberitorbiku pihku, andis hobusele pihita ja „head terwist“ hõisates ajas noormees hobuse sõitma: pakikene jäi Miina kätte.

Miina pidi kompwekid maha wiskama, aga horruga tuli talle meelde, et Jaan wõib siit homme mööda sõita ja selle leida, ja see pahandaks teda väga!

Kodus olid isat-emat juba õhtust wõtnud.

Wana Mart oli tulles kirjku all weel sees käinud, mõne pitsi pistnud ja oli praegu õige heas tujus.

„On aga sull ka hääl!“ ütles ta Miinale.

Miinal oli hea meel, aga weel parem sellele, et kodus keegi pärima ei hakkanud, kuidas ta koju saanud. Miinale andis tänane päew palju mõelda. Ja kui teised õhtul asemele heitsid, et wä-

sinud ihu puhata, arutas Miina kõiki neid juhtumisi, mis tema waimu nõnda imelikult ergutasid. Selgesti seisis tal meeles, kuidas ta kõstri juurde läks, oma jalgu tee peal hoidis, et märjaks ei saaksid: mõjuks ju hääle peale. Siis kerkis talle järsku pilt silmi, kuidas Joosep talle kord wastu oli tulnud ja „Messiaast“ pärinud, — ja nagu kogenud, iseeneses, leidis ta enese kõstri orelil tagant ja Jaani käsi wiibis tema Olal ning põial puudutas palet. Miina ohkas!

„Mis kena, mis imelik on inimese elu! Kui armas oli mul Joosep ja kuidas olen ma temas pettunud!“

Miina sai pahaseks.

„Üks tüdruk peab nagu mängukann poista käes olema, ja sul ei oje mitte julgust ühele ehk teisele ütelda: ma olen sinu ehk sa oled minu oma!“

Ta tundis kahju, et ta pois ei olnud, siis mõtles ta Joosepile näidata, mis tähendab üht õiget tütarlast ninapidi wedada.

Ja Miinas tõusis suur kättemaksmise isu. Seal tulid talle Jaani sõnad meelde: „Hakake laulu õppima, minge linna ja teie käsi käib väga hästi!“ — Ja Miina silmade ees seijid need siidis ja lametis ning kallistes kiwides lauljannad oma suurte jaki suuaukudega. „Ei tea, mis siis Joosep ütles, kui ma ka nii suur lauljanna oleksin ja mul ka

nii lahtised rinnad ja selg on?" arwas Miina ja ma ütleksin siis talle armastuses: „Joosep!“ Aga lealsamas kõlasid Jaani sõnad ta kõrwu: „Kas nüüdsel ajal poiste puudust on! Teie wõite veel paremaid saada!“ Nagu tahtmata seisis korraga Miina waimu ees Jaani pisuke ninahabe, Jaani ilus pale, mille peal õrn habemehuit juuste juurest kõrwade ääres pisut allapoole wajus, umbes na kõrwalestade otsadeni, ja tuletas Miinale neid armsaid pilka meelde, mis Cewalgi õuna peale waadates oli. Sala mõttes neiu: „Küll see wõiks kena olla, kui Jaani õrn habe nõnda minu pale wastu puutuks nagu kord tema põial!“ ... Järsku hakkas ta wärisema, isejulgune hingeahastus waldas teda. Jialgi enne ei olnud ta seda tunnud ja jala hakkas ta „Meie Isa“ palwet lugema, et oma kurji mõtteid eemale ajada.

Teisel hommikul tõusis neiu kange peawaluga ülesse.

8.

Porised päewad ja udused ilmad olid lõpnud. Meie maa igapäewane loodus hakkas enesele paremat pühade-ülikonda walmistama, et jõula wastu wõtta. Tuul pööris põhja ja tõi sellega ühes Soome suurtest soodest meie maale külmataadi, kes ka ilmarätsepana looduse kallal hoolega ametisse

hakkas: porid kadusid, teed wõtsid enestele kind-
lama aluse, ja tihti wõis hommikutel kuulda, kui-
das man põrus, kui sõitja wankril edasi ruttas.
Pea puistas ka külmataat esimesi lumehelbeid
maha ja andis loodusele mõista, misjuguse to-
reda kuue see wõiks saada, kui ta täiesti külma
hoolde anduks. Tihti tuli aga sul ja külmataat
näitas paha meelega näppu, nagu tahaks ta üteli-
da: „Missugune üleannetu! Kuidas wõib sarnase
musta, inetuma räpuse näoga jõula wastu wõt-
ta!“ — Ja nagu wihaga kattis ta sulaks läinud
maapinna öösel paksu lumekorraga kinni. Pidi
ju suurte pühade pärast ruttama!

Ka kõstri lauljad ruttasid, ruttasid külmataa-
diga ühes. Ka nemad pidid jõula ilusa lauluga
wastu wõtma.

„Betlem Efrata“ oli lauljatel täiesti käes,
ja isuga ootas kõster jõuluõhtut. Ta mõistis, et
midagi oli ära teinud, mil wäärtus, ja hea mee-
lega waatas ta lauljate peale, kiitis neid, kus
aga wõis. Ka lauljad püüdsid ihust-hingest! Rõõmus
meel paistis kõikide silmist, ja seda enam waa-
tasid armsad paarid üksteise otja. Ka Miina waa-
tas Jaani ja Jaan Miinat. See oli neil üsna har-
junud kombeks saanud. Siiski täitis Miinat sala-
mure. Tihti, kui teised neiud seletasid, mis nad
jõuluks omale lasewad teha, misjuguse seeliku, mis-
juguse jaki, misjuguste lintide ja lipsukestega,

kuhu punast, kuhu sinist, kuhu walget paela ehk sametiriba panna ehk jakile walge kurgualuse kordudega teha, siis ohkas alati Miina! Ta tundis, et ta siin selles asjas teistega kuidagi wõistelda ei saa. See tegi tema meele haigeks, teiste wastu kadedaks. Mitu korda mõtles ta Tallinna kirjutada ja oma häda õele kaewata, aga ta teadis wäga hästi, et tealt midagi saada ei ole. Ja mida ligi damale jõulud jõudsid, seda tufasemaks läks Miina: „Kuidas lähen ma laulma nende uhkete tüdrukute sekka oma wana kuu ja jitsirätikuga!”

Seal pöördus kõik korraga teisale!

Ühel päewal astus keegi wõõras läbisõitja Sawiaugule sisse ja tõi neile paki: olla selle linast ühest Tallinna woorimehest saanud ühes kirjaga. Kiri seletas puhas: pakk oli Kodara wäimehe poolt. See rõõmustas, et rohkemat teenistust saanud ja tahtis nüüd oma äiapapat-mammat ja väikest Miinat pisukeste kingitusega jõuluks rõõmustada. Pakis peitus karbikene, sigarid, kohwi, suhkrut ja Miinale palituriie ülikonna jaoks ja karwased kalossid. Kirja lõpul palus wäimees: „Ärge pahandage pisukeste anni üle! Meile ärge aga sõnagi sellest nimetage, sest et ma peaaegu ilma naise teadmata seda tegin. Ma kardan, ta hakkab ehk nurisema, ütleb: lähed kergatseks, saad pisut rohkem palka, ja kohe maja laastama; oma lapsed jääwad paljaks! Ma wäga palun! Parem

Käsi ärgu teadku, mis parem teeb! Ma olen rõõmus, et mul tubli naine on!"

See väikene kingitus väimehelt rõõmustas Sawiaugu rahwast enam kui kõtrit hea laul. Iseäranis rõõmus oli Miina. Kohe läks ta kiriku alla ja laskis seal omale õmbleja juures uue palitu ja ülikonna jõuluks walmis teha, et kiriku laada!

Ka wanal oli emaga ühes hea meel väimehest. „Maladets, nafs jät!" 1) urises Mari, „ne paweril bõ!" 2)

Ja Miina? Nüüd ei tarwitsenud tal teiste ees häbeneda: ka temal olid uued, ilusad linnariided.

„Hea õimees!" mõtles ta eneses.

„Tütarlaps on ikka tütarlaps," naeris isa emale, „see pisukene riidehlp teeb talle nõnda head meelt!" — ja suitsetas väimehe kingitud sigarit.

„Isake!" hõiskas ema. „Sina ikka nii ime-lik, ei tea, kuhu inimene paljast läheb! Ja weel linnariie! Kas ja ei tea, mis kanter ütelnud? Linnariie pidada ikka paremini passima!"

Ja passis ka. Ta passis ka nõnda, et kui Miina jõuluõhtul enne kirikuteenistuse algust kõstri-maija laulule läks, teised üsna kiljatasid, kui Miina uue palitu seljast wõttis ja uue linnariidest ülikon-

1) Tubli pois on meie väimees. 2) Ei oleks uskunud.

nas nende ees seisis, ja karwaseid kalossa, mis alles hiilgasid, jalast ära hakkas kiskuma!

Kõikide silmad pöördusid Miina poole. Poissid waatasid koguni teise pilguga Miinat ja tüdrukud läksid tema wastu hoopis aupaklikumaks: Miina ei jäänud ju neist mingis asjus maha! Ka köster märkas muutust, ja ehk küll wana naise-mees, käis tal imelik mõte läbi pea: „Miina on üsna kena laps!“ ... Kuid jättis mõtte pooleli ja ütles: „Ma arwan, et meie täna julgesti Issanda kiituseks wõime laulda!“

Seda kõik märkas Miina, ja tal oli väga hea. Ta tundis, et ta praegu enam on kui mitmed teised ja julgesti igaühje otja wõis waadata.

Aga missuguse läike ja mõju andis see neiu waatele, seda märkas kõige enam Jaan: oma silmi ei tõstnudgi ta Miina pealt ära! Need soojendasid Miina südant, ja ta laskis ennast neist õhutada, sest et see hea oli. Issuga ootas ta pilku, kogudusele näidata, et ta mitte see wiimane kihelkonnas ei ole: wana lahtilastud, „atstahku“, solдати tütar.

Ja kui kirikherra pisukeksesse jõuluõhtusesse kõnetooli puges, mis altari ette jäetud ning kogudusele Jõulu rõõmu oli kuulutanud, mis Betlemmast tulnud, kõlas ülewalt koorilt: „Ja sina, Betlem Efrata, Juuda maal!“ Inimesed pöörasid näod

ülesse, olgu mehed, naised, lapsed wõi wanad raugad ja wähtisid ja kuulajid. Selgesti tundis Miina, kuidas mitmed tema uut palitut silmasid, ja märkas, kuidas Kasemetsa Ann Kolmetoa Seenuse kõrwasse sosistas: „Waata ikka, Kodara Mardi Miinal uus palitu; ega see nüüd enam Joosepiti taha!”

Laul lõppes. Surma waikus walitses all. Ka harilikku kõhatamist ei olnud kuulda: nii oli laul mõjunud. Mitmed wanad inimesed pühkisid silmi. Kirikjand segas waikuse sõnumite lugemisega; wäiklane kõster pitsitas teise silma kinni ja waatas wääri äärelt alla; ta nägu naeris suurest rõõmusest. Aga weel suuremaks läks mehe rõõm, kui kirikuherra teenistuse lõpul kogudusele kõneles: „Ma arwan, et ma teie tahtmise wastu mitte teen, armas kogudus, kui ma terve koguduse nimel kihelkonna kantert ja arstijaid lauljaid siin tänan. Nüüd wõime meie näha, mis tarwis Jumal noorte inimestele hääled on wõtnud anda, ja nüüd saame meie ise tundma, kui ilus see õnnistus on, mis meile Betlem Efratast on tulnud ja mida meile koorilauljad nii südamest, nii selgest on wõtnud kuulutada. Jumala õnnistus olgu teiega!” Kirikuherra waatas ülesse just Miina otsa! Miina ujus õnnes, sest wäga selgesti tundis ta, et tema see oli, kes nii südamest, nii selgest laulis. Kui kiriku teenistus lõppenud ja rahwas minema hakkas, joo-
wis kõster igaühele kättpidi „hästi hääd pühi!”

aga Miinat tänas ta iseäranis ning küsis osawõttekult: „Kuidas teie nüüd pimedas koju saate?”

Seal astus Jaan ette ja lubas Miina lgi wõtta.

„Wäga hea, et teie neiu Kodara eest hooft kannate. Hästi häid pühi!” ja kõstri nagu hõlgas üleni.

Kiriku wöörmiündrid hakkasid altari poolt küünlaid kustutama ja kirikut pimendama, nõnda et lauljad widewiku walguses wälja läksid. Siin märkas Miina, kuidas kärneripoiss Juuli juurde asus ja teiste selja taga neiu käe oma pihku wõttis. Ikka koomale nihkusid lauljad, et wääritrepist alla minna, ja kogemata paistis Miinale, nagu oleks kiriku alt kingissepp Kalatoa Ellale midagi pihku pistnud, aga nõnda kärmi ja salaja, et teised seda ei peaks märkama. Kui lauljad juba suure ukse ligi olid jõudnud ja seal üheskoos wälja tungisid, tundis Miina, et ka temale keegi midagi pihku surub. Ta hoidis kinda kõwasti rusikas ja wõitles endaga, mis teha. Oli häbi ümber pöördä ja waadata. Et aga keegi ikka enam peale rõhus, pidi Miina korraks järele andma ja pakutud asja wastu wõtma. Aga tema kõwasti rusikasfe surutud sõrmed ei tahtnud kuidagi lahti minna ega asja wastu wõtta! Nõnda liikus ta kirikust wälja. „Miina, teie tulete minu peale?” küsis Jaan ki-

riku ukse ees Miina käest, kui teistega jumataga oli jäetud.

„Ei tea!”

„Palu Miinat! Miina tahab ju palumist!” naeris kirikumõisa Anni. Miina läks.

„Kuule, Miina!” rääkis Jaan tee peal äratutult. Miinale oli Jaani hää l mōōras; ta pōōris oma nāo Jaani poole.

„Mis on?” küsis ta.

„Kas tead Miina?” Jaani hää l mārises. „Ma tahaksin sulle ühe pisukeſe asja anda. Kas ſa wõtad wastu?” Miinale tuli lugu kirikus meelde. Järsku käis tal mõtteſt läbi: „See oli Jaan, kes pakkus!” ja tal oli pisut kahju, et mitte wastu ei olnud wōtnud.

„Kes ſee kassi kotis ostab?”

„Jaan naeratas piinlikult. „Sähke, ſiin ta on!”

„Ja miks pean ma wastu wōtma?” küſis Miina.

„Noh, heake küll,” ütles Jaan, „ſiis hea küll! Ma pakun inimesele, kes mulle kallis, pisukeſe asja mälestuseks, ja ſee ei wōta wastu! Ei, neiu Miina, nii ei lähe. Kui teie mind ei wiſka, ſiis wōtke!”

„Ma ei wiſka teid ſugugi!”

„Siis ſähke!”

Jaan toppis pisukeſt karbukeſt neiuſe piſku.

„Jaan, mis teie mäsate, kuhju ma sellega lähen!”

Jaan märkas aga Miina häälest, et wastupaneh südamest ei tulnud. Ta wiskas ohjad omale kaela, tõmbas neiu pahema käega oma wastu ja parema käega neiu pead enese huultele wäjutades andis talle mitu muju.

„Jaan, Jaan, ega sa hull ei ole!” kähistas Miina, „mis sa jändad!”

Ta ajas enese Jaani käte wahelt siregeks ja tõmbas juure rätiku üle silmade.

„See oli selle eest, et sa tõrgud!” sosistas Jaan.

„Sa oled üleannetu, rumal inimene!” Miinale tuli wesi silmi.

„Ja minu pisukest andi sa ei taha?”

„Ei!”

„Ma olen ju peale wihtane!”

„Ole!”

„Miina, sa teed minuga ülekohut!” rääkis Jaan paludes. „Ma hoian sind nagu oma silmatera, hoian sind teiste pilke ja naeru eest ja selle tasuks saan wiha, põlgust!”

Jaan pidas hobuse kinni. Miina hüppas wälja.

„Sähke, siin on!” palus Jaan. „See passib teie uue riieteile nii wäga!” ja pakkus neiu kinkitust.

„Kuhju ma ta panen! Teised naerawad!” wastas Miina tasema, pehmemä häälega.

„Siis hoidke minu mälestuseks,” ütles Jaan järsku ja kindlalt, „ehk ma wiskan siia maha! Wõtku, kes, kurat, tahab!”

Niisugune järsk pööre Jaanis murdis neiü wastutõrkumise, ja wastupanemata laskis ta sündida, et Jaan kingituse temale pihku surus.

Jaani meel läks rõõmsaks. „Ela hästi, Miinake!” hüüdis ta neiule, — „homme tulen waa-
tama!”

Miina oli väga äritatud.

Nii hea meelega, kui ta enne oli joominud, et Jaani õrn habe tema palet paitaks, nii wastumeelt oli kõik Jaani olek praegu. Jaani teos paistis Miinale midagi wastutõrkuwat, pealetungivat, üleannetumat.

See arwustaw seis Jaani wastu kadus aga niipea, kui ta teelt koju poole hakkas sammuma.

Wirwendaw walgus helkis kambri aknast jaig-
teele ja enne, kui tuppa astuda, jäi ta akna wae-
walise walguse alla seisma ja waatas pakikest,
mis Jaan talle pihku oli pistnud. Ettewaatlikult
wõttis ta paberi ümbert, — pisukene kastikene
tuli nähtawale. Ta awas kaane! Süda põksus
äritusest, jalad nõtkusid pisut. Õrn, walge will
waatas neiule wastu. Ta tõstis peenwilla eest
ära, — karbikese põhjas magas pehme, walge, —
niisamasuguse õrna nagu peale oli pandud, —
puuwillas hõbedane rinnanõel: ankur, rist ja süda!

„Mis ilus!“ ohkas Miina ja astus rõõmalt läikiwa näoga tuppa kallist kingitust seeliku tasku peites.

Suurte küsimistega võeti Miina kodus vastu.

Miina kõneles ja oli üliõnnelik. Ta rääkis, kuidas kiriksand neid kõige kogumise ees tänanud. Igal emal oli Miinaga ühes hea meel, ja kaua räägiti ühest ja teisest ja mindi hilja magama.

Teisel päeval oli Miina wara jalul. Ta läks loomi, lehmi ja lambaid talitama.

Laudas võttis Miina Jaani kingituse taskust ja waatas teda latretule kumal. Kingitus oli tõesti kena. Ta pistis selle oma rindu just kurgu alla, jäadis musta jakikäise latriukse klaasi taga ja waatas. Passis wäga! Seal tuli wäike lammas Miina juurde, seesama tall, keda Miina juwel oma käest oli jõotnud, ja waatas Miina otsa. Miina hakkas ta kaela ümbert kinni ja andis tallele juud.

Kõige jõuluaja oli Miina üpris rõõmus. Pühad näitasid temale rõõmsamad olewat kui enne. Seda märkasid ka isa ja ema. Jõulus käisid neil hoopis rohkem külalisi kui iialgi enne. Esimesel pühäl tuli Jaan teiste lauljapoistega Sawiaugule, tõi Kodarale ilusa pudelitäie topel-proowi wõi „sisnat“ pühadeks, sest „mina ju kõrtsimehe poeg, kes sühukese asjaga ümber käib,“ nagu ta ise ütles.

Ka mõned lauljadtüdrukud käisid Sawiaugul Miinat vaatamas.

Nõnda läksid jõulud ja näärid. Külalised käisid ja käidi külas — ja igal hommikul käis Miina laudares latreukse klaasi pealt oma uut rinna-nõela vaatamas, kus ta rõõmutujus lambatalle muutus.

Näärid tõid Miinale meelehaiget. Külaeided rääkisid: Jaan olla viimasel jõulupühäl all-wallas Pori-külas väga joobnud olnud ja külapoistega kiskuma läinud, kes teda koledasti peksnud.

See tegi Miina meele kurwaks. Jaan, kes temaga nõnda hellalt ümber käis, olla joobnud olnud ja kiskunud!

„Jaani peab hoidma!“ mõtles ta. Ja mida rohkem ta mõtles, seda enam sai ta kindlaks, et Jaani on tarwis hoida. Ja kord sosistas ta oma armsale lambale: „Jaan võib hukka minna, kui ta sarnaste tüdrukutega, nagu: Kalatoa Ella ehk mõisa Juuli või kirikumõisa Anni, kokku saab... Need tahawad ju Jaani raha, aga mitte Jaani ennast!“

Siis tärkas tal mõttesse Jaanile ütelda ja paluda, et ta ei jookse ega rumalusi ei teeks!

Aga Miinale tuli veel enam meelehaigust. Ühel päewal rääkis ema salaja, et inimesed pidada arwama, et see suur jõulukingitus ei ole tulnud Tallinnast, waid Jaani käest. Miina hakkas

üisna walgeks. Pikse kiiruslega käisid tal kõikfugu mõtted peast läbi. Näis võimalik olemat, et kingitus Jaanilt tuli. Aga miks pidi ta seda nii jalaja tegema? Miinal oli hirmus häbi. Kohe sai ta aru, mis kole jutt sellest wõis sündida, kui asi tõsi oli. Oma au tundis Miina juuksekarwa otšas rippumat.

„Aga meie wõime ju järele pärida?“ ütles ema, kui ta Miina kohkumist märkas.

„Kelle käest?“

„Tallinnast!“

„Mis kasu sellest on,“ seletas Miina, kes süü emast kawalam tahtis olla. „Siis jääme meie kõigeees narrideks, kui meie sellest ise hakkame larmama! Jäta see minu hooleks, küll ma kätte saan! Sina kinnita aga kõigile, et see üks kiusajutt on!“

Üksinda olles hakkas Miina selle üle rahken järele mõtlema. Ta kaalus asja igapidi järele, ja leidis, et selles midagi hullust ei ole: Jaanil wõiwad kõige ausamad mõtted olla. Jaan, kui tema seda tegi, siis kõige paremate mõtetega Miina wastu. Ja korraga paistis Jaan Miina silmas päästjana, kes sallida ei taha, et Miinat teistest põlatakse, wihatakse — waeluse pärast!

9.

Pühad läksid, läksid Miinale juure arutamise ja mõtlemisega. Kogemata, nagu tahtmata oli ta imelikku võrku sattunud, kust raske oli välja pääseda. Mis pidi ta tegema? Alati ja alati seisis Jaan tema silme ees. Väga hästi märkas ta, mis Jaanil mõttes oli. Ja Jaan oli Miinale enam meele järele kui keegi teine, enam kui Joosep. Joosep oli küll vaiksem, mõistlikum, aga Joosep oli julguseta pois, kes Miinaga, peale armsa waate, mitte midagi muud ei julgenud ette võtta. Seal segas aga kurb toon Miina rõõmsa arutamise sekka: kui Jaan niisama petab nagu Joosep! Ja igatsusega ootas ta tulewikku, jälle neid pühapäivi, mis saatust võiksid selgitada.

Enne kolmekuningat sai Miina isa emaga kutse Annusele tulla kolmekuninga päeval pühki saatma. Joosep ise oli kutsunud ja Miina otja nõnda waatanud, et Miina lubas.

Olid seal ka ümberkaudsed nooremad koos; pill ürgas ja löödi tantsu.

Miina oli enesele uued, kingitud riided selga pannud ja paistis teiste seast nagu roos lihtlillete hulgast välja. Aga imeks pidi ta panema, et teised ümberkaudsed neiud, kellest üksigi laulmas ei käinud, temaga väga pilkawalt ümberkäisid, poisid aga piinasid teda jeda rohkem tantsuga, nõnda et

Miinal üsna hing kinni jäi ja wäsimus peale
hippus.

Joosep oli Miinaga endine. Ühe tantsu ajal
rääkis Joosep temale kõrwasse: „Miina, ma ta-
han sinuga midagi tähtsat rääkida. Ma lähen wa-
nema inimestele keldrist õlut tooma, ja tule wälja,
rehe all jaame kokku!”

Soe hoog käis Miinal üle keha. Ta wõitles
ise enesega: minna ehk mitte?

Joosep läks, kapp käes... Warsti tõusis Miina
ka ülesse ja puges toa waheluksest rehe alla, ilma
et seda keegi oleks märkanud.

Pill hüüdis taas edasi.

Mõne minuti pärast ilmus Joosep. Ta wõt-
tis Miina kae pihku.

„Miina, miks sa mind põlgad?” küsis Joo-
sep äritatult.

„Mind põlatakse!” wastas neiu.

„Mitte mina ei ole see, kes sind põlgab,” was-
tas, Joosep, „aga sa teed nõnda imelikult, et
ma aru ei saa!”

„Et ma laulmas käin?”

„Jah!”

„Ja seda sa ei taha?” küsis Miina.

„Ei taha! Mul on sinu pärast üsna hirm ja
kahju. Sa ei wõi arwata, kui armas sa mulle oled.
Ma arwan, et mu oma elu mulle nõnda armas ei
ole. Mõtle, mis mu hing seal juures ütleb, kui ma

näen, kuidas sind püütakse, ja sa ei saa sellest aru!" Joosepi häälest kähises. „Miina," Joosep pitis Miina kätt, „Jaan on üks hukkaläinud poiss. Sinna on ta pärast jõulu isa raha ära prassinud, ma ei taha ütelda, kus! Teised räägivad, et ta jõulus Pori-küla poistega on kiskunud! Ta tahab sind petta, Miina! Ära mine enam laulma! Mis ja armad, kas see kellegi au on, nõnda käia? Jää koju! Miina, mu kallis Miina!"

Ta hakkas jälle Miina ümbert kinni nagu kord enne ja katsus talle suud anda, aga Miina surus pea maha ja Joosep puudutas oma huultega tema pearätikut. Joosepil jäi hing rindu kinni. „Räägi ometi, Miina!" sosistas ta.

„Mis pean ma rääkima?" küsis Miina. „Ma ei ole kusgil paha peal käinud, aga sina, ja teised tüdrukud käivad minuga nagu, Jumal teab, misjuguise wiimasega ümber!" Miina hääles oli nutumaiku tunda. „Sina oled nõnda torm, nagu mõni pahur härg, ei käi enam pühapäiwiti meil, ega midagi! Ise musutad mind, aga pärast jooksed kõrele ja katsud seal, kuidas lood lähewad! Miina silma tulid pisarad. „Ma arwasin ka, et sa mees oled, aga midagi!" Miina tõmbas oma käe lahti.

„Miina?!" sosistas Joosep suures kurwastuses.

„Mis, Miina?!" wastas neiu pahaselt. „Sa armad, et mul ei olegi südant! Ei, see Miina loob

„Ama Joosepita küll läbi! Ja armastust kerjama ma ka ei hakka!”

Joosepi käed värisesid, põlvedest kadus jõud. Niisuguseid sõnu võis ta küll wana Mardi suust kuulda, aga mitte Miina käest.

„Miina?!” hüüdis ta weel korra.

„Noh, ütle ometi, mis kurja ma olen teinud, et sa ikka — Miina ja Miina — karjud?”

„Kallis Miina,” kinnitas Joosep, „sa ei ole mulle midagi kurja teinud, ainult mina sulle, et ma sind waewan, ütle mulle, Miina, kas sa mulle tuled, kui ma sinu wõtan?” küsis noormees.

„Aga sinu isat emat?” päris Miina.

„Need on wastu, aga ootame weel, küll nad järele annawad!”

„Millal?”

„Seda ma ei tea!”

„Ja laulmas ei luba sa mind käia?”

„Ei, kui see mu wõimuses oleks!” wastas Joosep.

„Siis ei usalda sina mind, ja nüüd ütlen mina: mina ei usalda ka sind, — ja jutt on otsas!”

„Miina?!” küsis jälle Joosep nagu ei tahaks ta oma kõrwu uskuda... Wastuse asemel kuulsid Miina kerged sammud üle sõniku. Joosep tukkus mõtetes.

Teinepool nurgas möögis wäsiikas, ja kukk loputas tiimadega ja laulis oma esimese laulu... Joosep ärkas ja läks tuppa. Ta silmad otisid Miinat, kuid see oli kadunud.

Kui wanemad koju tulid, magas Miina norinal.

10.

Peale Jõulu hakkasid köstri lauljad jälle hoolega koos käima: laulupidu oli oodata, ja Karula lauljad ei tahtnud wiimased olla.

Ka Miina käis korralikult laula harjutamas. Köster oli ütelnud, et see patt oleks, kui Miina ei laulaks ja nendega ühes Taaralinna ei läheks. Miina ei tõrkunud ka minekule enam vastu; tundis ta ju väga selgesti, et kolmekuninga päewaga tema wiimase lõnga Joosepi ja enese wahel katki oli tõmbanud! Esiotja tegi see talle walu, aga kui ta jälle laulmisel hakkas käima, jälle Jaaniga kokku sai, siis kadus wiimane jälg tema südamest Joosepi vastu ja Jaan wõttis seal aset. Ja kui nad laulsid: „Las' mind armsa rinnale,“ siis waatas Miina oma ilusa sõstrakarwa silmadega Jaani otja, et Jaan tahtmata naeratas.

Mida rohkem kewade kätte jõudis, seda jõudamlikumaks läks Miina wahekorid Jaaniga, nõnda et lauljad seda selgesti märkasid ja Jaani ja Mi-

nat paari lugesid. Küll katsusid wahel tüdrukud Miinat pilgata, aga Jaan astus alati jüdikalt neiu eest wälja. Igal niisugusel korral tundis Miina Jaani wastu tänu, ja tal näis koguni imelik olewat, et ta kord seda weidrat Joosepit oma südames oli wõinud kanda, Joosepit, kellel julgust ei olnud oma soowiga wanemate ette astuda ja seda läbi wiia. Iseäralist suurt tänu tundis Miina Jaani wastu selle inetuma riidekinkimise jutu lõpetamise pärast.

„Kuulge, neiu Kodar, inimesed räägiwad, et mina Teile need riided olla kinkinud?“ küsis kord Jaan Miina käest, kui ta nägi, kuidas tüdrukud isekeskis Miina üle naersid, „mis Teile sellest arwate?“ Neiu läks kõrmuni punaseks, aga oma äritust maha surudes ütles ta: „Ma olen ka seda kuulnud, aga siitamaale ei ole ma Teid weel selle eest tänadagi saanud! Olge õige terwed!“

Jaani käes oli nüüd kord punastada; aga ka tema sai sellega hõlpsasti toime ja wastas: „Seda wiisi on hästi hea teise naha peal liingu lasta! Kas ma mõnele muule ka midagi ei ole kinkinud?“

Ta waatas teiste tüdrukute otsja.

Tüdrukud löid silmad maha, ja sellest päemast oli riidekinkimise jutt otsjas.

Miina oli selle üle ülitänuis ja teisel päeval kandis ta laulmises Jaani kingitud rinnanõela ees.

„Miina läheb aga õige sakjaks,“ ütles kiriku-
all kingissepp poistele.

„Kas need sakjad siis taewast on tulnud?“ kü-
sis Jaan.

Nüüd juhtus ka tihti, et Jaani Miinat ühes-
koos mõisast kojupoole läksid ja polnud neil ju-
rust ka puudust.

Pärast lihawõtte pühi, kui Miina jälle oli
kuulnud, et Jaan pühadeajal joobnud olnud, mööda
walda ümber ajanud ja mõisakubjaga kiskunud,
julges ta Jaani käest koju tulles küsida: „Aga ma
kuulsin, et Teie pühadeajal joobnud olete olnud
ja mõisas kubjaga riitunud?“

„Inimese nõrkus!“ naeris Jaan.

„Kahju küll!“ wastas neiu.

„Kas Teie seda ei taha, et ma sihukene olen?“

„Ei!“

„Piiskene, waga tallekene!“ naeris Jaan ja
waatas Miina silmi. Miina naeratas.

„On aga soe!“ rääkis Jaan, kes juttu teisale
tahtis ajada; „täna wu lähewadgi ilmad wiist soo-
jale!“

„Mis seal soojale minna, ongi ju päris ke-
wade!“ wastas Miina.

Ilm oli palaw ja mõjus käijate peale. Mõ-
lemad waikisid. Jaan kartis, et Miina jälle juttu
endise asja peale ei aja ja küsis: „Ma kuulsin,
maikuu esimestel päewadel on kirikherral süнди-

misepäew; ei tea kas köster teda lauluga ülesse ei peaks ajama?"

Miina ei teadnud midagi wastata.

Sellest päewast katjus aga Jaan ennast igapidi Miina meele järele üsewal pidada. Miina märkas seda, ja tal oli hea meel. Üks asi waewas aga Miinat weel, ta ei teadnud, kuidas riidekinkimisega lugu oli. Tallinna ei olnud ta weel kirjutanud ja Jaani käest küsida, ootas parajat aega.

Aeg tuli.

Köster oli tõesti nõuks wõtnud kirikherrat lauluga ülesse ajada. Ehk sündimisepäew küll tööpäewa peale oli juhtunud, siiski sai ta lauljad kokku, kes aga kohje minema läksid, kui kirikherra lahkus, — taks kohwi ja kanikas saiaaleiba rosinatäppidega, — ära oli söödud.

Mõisast minnes jäid Jaani Miinat jälle ühenda.

Ilm oli täiesti palaw, kewadine.

„Oleks üsna hea," rääkis Miina, „kui päewawari nagu jaksanaistel oleks."

Jaan waatas Miina otsa.

„Ma kingin teile," küsis Jaan, „kas wõtate wastu?" Nüüd nägi Miina, et ta rumalasti oli rääkinud. Paistis, nagu oleks ta Jaani käest seda peale ajanud, sest riidekinkimise lugu polnud weel selge. Ta punetas üleni. Seal tuli talle aga meelde, et nüüd paras aeg on saladust kätte saada ja

vilgates küsis ta: „Ja jälle õemehje nimel nagu jõulus?“

Jaani nägu kahwatas walgeks, siis löi punaseks, ja sõnu otsides küsis ta: „Kas see Teile wastumeelt on?“

See küsimine oli küll wabanduseks üteldud, aga Miina märkas, et kihelkonna juttudel õigus oli. Niisugust pettust ei uskunud ta Jaani poolt. Ta tundis enese korraga mahla tallatud, kihelkonna ees naeruks tehtud olevat. Ta silme ees seisis selgesti tema tulewik, — piske näod, kui see teadwale tuleb. Kibedad pisarad tulid tema ilusalt silmist ja maharõhutud häälega ütles ta läbi pisarate: „Ja kelle silma ma nüüd weel kõlban!“

Ta pööris enese Jaanist eemale ja pühkis ninarätikuga silmi.

Ka Jaan nägi oma rumalust.

„Miinakene,“ rõõmustas Jaan neiut, „Miina, ära pahanda! Ma sain ise pärast aru, et ma wähe rumalasti tegin; aga ütle, kuidas wõisin ma oma lugupidamist ülesse näidata? Ma nägin, kuidas teised Teie üle kadedad olid, ma tahtsin näidata, et Teie tuhat korda enam olete kui teised, kõige wähemalt mulle!“

Miina silmad jooksid wett.

„Teised naerawad minu ja mu wanemad suruks, kui nad teada saawad! Kuhu lähen ma selle häbiga?!”

Jaan oli Miina ligidale astunud ja wõttis neiu pahema käe oma pihku.

„Miina,“ rääkis ta, „seda ei saa keegi, peale sinu, teada, — ja kui teavad, siis teadku... Miina, ja oled mulle kõige armsam, armsam kui ükski muu! Miina, ära ole minuga kuri! Uneta see rumalus ära!“

Ta hakkas Miina ümbert kinni, surus tema pale oma wastu ja waatas waimustatult tema wesisestesse sõstrakarwa silmi.

„Teised näewad, Jumala nimel, ära hulla!“ kilkas Miina. „Miina!“ hüüdis Jaan ja surus oma pale jälle wastu Miina oma ning sosistas talle kõrwa: „Kas sa mind armastad?“

Täis lootust waatas neiu nooremehet otse, pisarad kuiwasid tema silmis ja niisama tase sosistas ta: „Ja!“

Nad olid metsa hakule jõudnud, kust otse jalgteel läbi kaasikunurga teiselepoole wälja wiis ja jelleläbi umbes pool wersta ringikäiwat maanteed lühendas.

„Kas läheme siit?“ küsis Jaan, „siit on parem minna!“

Miina ei wastanud midagi.

Ja käsikäes kadusid nad metsa magusasse warju...

11.

Laulupidu oli käes. Niihästi pidukomitee, kui ka agendi-herrad olid tublisti tööd teinud: rahvast woolas igast Eestimaa nurgast Taaraslinna kokku. Kirjutati ajalehis kõige toredamaid ja waimustawaid kõnesid, räägiti kõikfugustest isamaalistest asjadest, nagu: Taara kuulsasse linna woollab nüüd tufhandeid rahvast kokku. Nende nõu on Eesti laulu ja mängu kuulsda, mis tufhandest suust ja sadadest mänguriistust nende kõrwu kõlab. Wanao Taara müürid ja Wanemuise kõngas waatawad nagu imeks pannes kõige nende piduliste otja. Wõidku teid Wanemuine ise oma waimuga! Puhuge hästi, teie Eesti pillid ja pasunad! Tere tulemast kõik teie Kalewi kanged kaswud; tedre toredad tütre-tütred; teie kõik tulete priiusapidule; tere armsasti tulemast!

Pidu tõsteti korraga suureks isamaaliseks wägitööks; wõrreldi eestlasi wana-greeklastega, kes Olympiale tõttasid, ehk küll lauljate seas enam pooleid olid, kes ei Olympiast ega greeklastest midagi ei olnud kuulnud, isegi noodid ära wahetasid ja sopraani kas wõi passinootidest laulsid.

Piduga taheti midagi suurepäralist, midagi wõimatumat korda saata. Muistne pühadus kadus nagu pidu juurest, ta sai ülessepuhutud asjaks.

Köster ootas pidu pikkisilmi. Ta tahtis näidata, et tema ainus Israelis ei ole, kes rahvast

äratada ei mõista. Jaan tahtis aga Miinale, oma Miinale, ilusat linna näidata. Ka Miina ootas pidu. Köster oli lauljad ajalehte toredate tiikkide ettelugemisega palawaks ajanud, nimetas iga kainenemat mõtlejat isamaa äraandjaks ehk kahjuliseks jeltskonna liikmeks, nõnda et iga laulja karulabas end nimelt milleksgi suureks pidas.

Köster teadis rääkida, sõber olla talle kirjutanud, et laulupidul ka suuremad Eesti kunstnikud helikunstis ülesse astuda. „Ja siis võite ise näha ja kuulda,“ seletas herra Kops, „mis imet inimene helikunstis (ta oleks nimelt sõna „wõidus“ kunsti ajemel tarwitanud, aga sel ajal jäeti uus sõna lihtsalt raswaste asjade ilusa läike tähenduseks) võib teha,“ kuna ta Miina otja waatas.

Ja Miina kippus ka ihust hingest pidule. Nagu pisukene süüa saanud loomakene hakkas tundmine Miinas häält tõstma: sul on ilus hääl ja ilus nägu, sa võid midagi ette võtta, kui selleks aga hea juhtumine peaks tulema.

Ja kas polnud Miinal hea juhtumine olnud! Joosepi ja Jaani wahel oli ju suur waks!

Tihti kujutas Miina, iseäranis niisugustel kordadel, kui köster oma kõnekunsti laulikute elukirjelduses oli näitanud, oma waimu silma ette: „Ma lähen laulupidule, seal kuulewad mind suured faksad ja, võib olla, ehk leitakse mõni rikas inimene, kes armu poolest mind edasi lasseb õppida

ehk minu üle waimustatud saab ja niisuguseks kuuljuseks teeb nagu kõstriist kiidetud suured lauljannad. Ja kas ei laseks ta siis ka end suure „ausnitiga“ ülesse wõtta?”

Ta surus küll sarnased mõtted maha, aga seal hakkisid nad uuesti ülesse, kui kõster jälle kuuljateist laulikuist hakkas rääkima.

„Aga kui mul tõesti võimalik on edasi kaudgemale saada?“ arwas Miina.

Talle tulid lood waestest tütarlastest ja kuninga poegadest meelde, mis teda lapselapses waimustasid, kes ka waeleid tütarlapsi klaasmõisuse olid wiinud ja neid seal kuningaprouadena ülewäl pidanud.

„See on luule,“ waidles ta niisugustel kordadel wastu. Aga sealjamas tulid tõsised, kained tegeliku elu pildid neiuale meelde, kuidas sealt ja sealt Ann ja Liisu rikkale peremehlele saanud ja praegu õnnes elawad. Miks ei wõi ka tema seda saada! Ja Jaan austab teda, armastab südamest, lubas teda oma kulul pidule wiia.

Aga isa? Isa oli eiotja küll rauda wastu! „Ma olen kuulnud,“ rääkis ta, „et kirikuherra oma Annit ka ei pea minna lasksma.“

„Neile pidada külalised Riiaist tulema,“ seletas Miina. „Proua ütelnud, kui Anni luba küsinud laulupidule minna: „Sa ei saa mitte minema,

meile tulewad mõõrad, kes siis riided puhastab ja saapad wiksib?"

„Ja, kui mõõraid ei tuleks," küsis Mart, „kas siis saaksid wiksinata saabastega käiksid? Saapad wiksib?" ... poolis Mart.

Kui ta aga nägi, et tütar väga hea meelega laulupidule tahtis minna ja igal päewal sellest rääkis, siis läks ta ise kõstri juurde, et asja üle kuulata. Köster arwas aga, kui Miina ei tule, siis minna ka ei maksa. See tõstis wanamehe uhkust. Ta mõtles pisut: siis ütles ta järsku: „Eks ta siis mingi!" Aga kõstri poole pöördes ütles ta: „Wistake aga siis nooremate peale ka silma!"

„Ja, jaa, kuidas siis!" wastas köster targa näoga... Ja lauljad läksid, läksid suure pika kahehobuse wankriga waksjali poole, et sealt raudteel Taaralinna tormata.

Päew oli koke palaw, tee tolmas ja kitis sõitjate silmad ja kõrwad paksu korruga üle.

Pikk tee hobustega juure soojustega närwas- tas lauljaid, ja oleks kottu mitte nõnda palju pidurõõmu liigi mõtetud, oleksid mitmed sõidu üle nurisema hakkanud. Weel hullem oli sõit raudteel! Wagun oli inimesi täis tuubitud. Ja mis- sugune õhk? Minestusse mõis langeda. Tolm, higi, saapamäärde, leiwa-, heeringa- ja tubakahais täi- tis waguni alt, kuni ülesse laeni! Ja inimeste näod? Nagu wäsinud rehepeksjail: higised, tolmu-

sed, mustad ja väsinud. Imeks tuli panna, mis-
jagune kroonukäsk neid rahuliseft kodust, vaikse
töö juurest välja oli ajanud.

Nagu rehepeksjad jõudsid Karulaba eestlased
Taara linna.

Tuhandekirjaline waatekoht awas waksalis
laujate silme ees. Kõik oli wõõras. Tuhanded
inimesed käisid edasi ja tagasi; tõukasid üksteist,
põimisid läbi, naersid, teretasid, suudlesid; kõikide
filmad otsisid nagu midagi... Wõõras, piinlik,
rõhuv! Ka Karulaba lauljad olid nagu wõõrad
lambad wõõras karjas. Köster oli nad wagunist
välja toonud, ja nüüd seisid nad ühe koha peal
paigal ja ootasid nagu kedagi.

„Oh, Gotthard, sina oled?!“ hüüdis korraka
keegi jaksakeeles nende selja taga. Selle peale tuli
magus suudlemine, kus kaks ninahabet teineteisesse
ära kadusid. Lauljatel oli piinlik waadata, mõ-
ned pöörasid selja. „Ehregott!“ sai waimustatud
köster musutamiste wahjale hüüda.

„Nüüd jääd sa minu juurde?“ küsis wõõras
herra jälle jaksakeeles.

„Mul on lauljad!“

„Oh need anna ära! Korra tuled sa siia, ja
nüüd ei saa meie klaas õlut koos ära juua?“

„Kellele?“ küsis köster. — Wõõras õpetas,
kus juures nad edasi läksid. Lauljad seisid ja waa-
tasid, kuidas masin liikuma hakkas. Warsti tuli

köster ühe inimesega tagasi ja ütles lauljatele: „See herrla wiib teid korterisse, olge seal! Ma pean komitee ülesse otsima ja seal ülesse andma. Ärge mind nõnda ruttu oodake. Elage nagu kodus!“ Köster kadus Ehregotiga. „Jecht kommst du doch zu mir um ein Glas Bier vernünftig aus zutrinken!“ 1) olid wiimased sõnad, mis lauljad kuulsid.

Juhataja talus lauljad läbi linna ühte kauge-
masse nurka, näitas neile ühe tühja maja nagu
aida kätte, kus kubu hõlgi sees oli, käskis neid
rahulikult puhata ja läks. Lauljad ei teadnud mi-
dagi ette võtta.

„Kuhu see köster kadus?“ küsis üks laulja
pahaselt.

„Tema wiskab nooremate peale silmi!“ nae-
ris teine, ka pahaselt.

„Ja, jaa!“ wastas kolmas. „Kuidas siis!“

Jaan lõpetas selle mõõrastawa oleku. Tema,
kõrtsis ülessekaswanud, oli kõrtsikohas sarnase
öömaja andmisega harjunud. Ta jagas ölekoo
kahjeks, andis ühe poole neidudele, teise poistele ja
muretses pesu wee ja muu tarwituste eest.

Natukeste aja mõtlemise järele tuli lauljatesse
uus elu, ja tunni paari pärast tundsid nad endid
peaaegu nagu kodus.

1) „Müüd tuleb ja ometi minu juurde, et üht mõist-
likku klaasi õlut juua!“

Köster ilmus alles teisel päeval keskhommeiku ajal uudse ajalehenummer pihus. Imelikult paistis lauljatele, kuidas köstril kodune waga laad ära oli kadunud. „Hurra!“ hüüdis ta sisse astudes. „Pidu hakkab, pere taadikene! Noh, kuidas magasite, kas selts oli hea?“ Ta naeratas.

Ja Miinat ühes toanurgas märgates, küsis ta: „Noh, minu Miinakene, kuidas lähed, kas hääl on endine. Täna algab meil suur töö!“

Miina lõi naeratama, aga see ei kõlanud tema uniste silmadega ega wäsinud näoga sugugi kokku.

„Mitte nõnda nukker olla,“ rõõmustas köster lauljaid, „kuulake, kuidas teised elawad!“

Ta wõttis lehe ette ja luges: „Koguni suur pühadus täidab mu rinda, kui ma seda kirjutan. Mu süda hüppab sees teades, et eestlasel jälle wõimalik on mitme tuhande häälega priiuse mälestuseks oma keisrit kiita. Pühadus täidab Taara linna! Päikene mängib ülewal taewas Ilmarise kojas ja waatab naeratades alla, — meil on pidupäew! Igaltpoolt woolab pühja Eesti pinnalt ärkanud poegi Taaralasse, juba tee peal kuldseletet häält kuulda laskes. Terwe rahwas on otse tõusmas: igalpool rõõmust äraseletatud näod, pühadusest hiilgawad silmad, lustist magus jutt. Hõisja! täna kõidab end lauluwägi Eesti kindlusega!“ Selles toonis luges köster weel kaua edasi, ja imeks oli panna, kuidas

wäsimus kuulajate paledelt kadus ja rõõmus meel aset wõttis. Ajaleht oli oma kohuse ausasti täitnud, nagu pitswiina enne lahingut..

Wäheste söögiga läksid lauljad ametisse — pidule! Miina tundis enese nagu kadunud olewat. Kõik tema lapselikud lootused olid kokku wajunud.

Ja siis pidu ise. See suur kõlakoda, oma suurepäraliste wiguritega, kanneldega, lippudega, pärgadega, juhatajatega, lauljatega, pafunapuhujatega... Isjand Jumal!... Kes jõudis seda kõik waadata, tähele panna!

Miina ujus ühes enesele koguni tundmata luuleilmas, kus teda weeti, saadeti, tõmmati ja aeti!

Ja kõige selle juures need ilusad õhtud, kuhja Jaan teda pärast wiis!

Puruwäsinud nagu jahikoer pärast päewast jooksmist tuli ta sinna samasse tühja, õlgega täidetud kuuri, kus pidi puhatama. Aga, kes seda laskis? Selle eest muretsesid poisid. Teyti wallatust, pitsitati ühteteist, murti, muljuti! Ja et kõik hea oleks, siis muretsesid nooredmehed magusate saiade ja joodawa wiina eest. Alles, kui hommik kätte tuli, wajusid silmad mõneks tunniks. Poolest kesk-hommikust tuli kõster silma nooremate peale wiskama ja neid lauluharjutusele wiima. Jälle algas päew, mitte parem kui esimene... Ja nõnda, kuni lõpuni.

Viimane õhtu mõjus Miina peale iseäranis. See oli see oodatud aeg, kus rahwale näidati, mis haritud võidus ehk võitnud haridus jõuab teha. Astusid mitmed haritud kuulsused ette ja laulsid ja mängisid, rahwas hõiskas hurra ja „nad elagu“, ehk küll Miina meelest enam sellele kuiwetanud noorjandile, kes tagalaval sabakuues edasi ja tagasi jooksis kui kunstnikkudele.

Miina oli õige äritatud, rõõmus; aga weel suuremaks läks ta rõõm, kui Jaan tema ühte suurde kuuri kontserdile wõttis, et näidata, mis talumajast väljatulnud kunst niisuguses suures hoones võib teha! Tuhanded käed plaksutasid, tuhanded hääled hüüdsid „bravo“! „bis“! „weel, weel“!.. Miina oli üsna uimane jeda kuuldes... pärast nälginud päewa, pärast päewast tööd, närwide äritust!

Ka Jaan oli täna õhtul väga heas tujus. Hästi tihti käis ta puhwetis, ja selgesti märkas Miina, kuidas Jaani keel pehmemaks läks, silmad ikka enam hiilgama hakkasid. Imetihti söötis ta Miinat kõiksugu mälustega.

„Jaan, saab küll!“ keelas Miina, kui Jaan jälle puhwetti läks.

„Mu Miinakene!“ naeris Jaan.

„Niisuguseks võid ka sina saada!“ rääkis Jaan ja näitas käega lawa poole.

„Jaan!“

„Miina?!”

Kontserdi lõpul jäi Jaan ühe oma lauljaga kokku.

„Lähme koju!” ütles laulja.

„Meie läheme Wanemuisesse ja siis Saksa teatrisse!”

„Soo-oh!”

Jaan võttis woorimehe. Kõrwu istusid nad. Wanker õõtsus ja sõitjad waarusid pisut, ja Jaani õrn habemekene puutus Miina pale külge.

„Jaan!”

„Miina!”

Wanemuises oli hiline öö. Pool mängu oli möödas. Jaan tellis õhtusöögi.

„Miina võta keha kinnitust!”

„Ei, ma taha!”

„Võta pisut weini, see kosutab!”

„Ei!”

„Võta aga peale!” pakkus Jaan, „muidu lahja!”

Miina katsus. Jaan naeris, Miina naeris ka! Aga kuidas hakkas see pähä! Wäsinud

Ilma et Jaani Miinat Wanemuises näitemängu oleksid waatanud, võttis Jaan woorimehe, ja sõitsid minema.

„Tammele!” hüüdis Jaan woorimehele wankrisse ronides ja Miina käest kinni hoides.

„Kuhu?“ küsis Miina arast.

„Miina!!“

„Jaan?!“

„Minu Miina, Miinakene!!“

„Jaan?!“ sosistas Miina.

Köster wiskab silma sõbra juures klaas õlle peale!

Ja moorimees sõitis.

12.

Laulupidu oli möödas. Aeg weeres, weeres ja weeres.

Paljud sõrdsid aega woolama jõega, tuulega, uduga, aga hoopis enam ühisust on temal kangruga. Waata, kui ühetasa lasseb ta lõnga nii tund tunni, päew päewa järele oma kangalõimesse; waata, mis ilusat riidet ei mõista ta walmis kududa, ja pane tähele, mis lihtne, kõigile kõlbaw, aga ühes ka, kui kirju-kirjaline, mureline ta mitmele on; waata, kuidas ta mõnele moekuu tarwis riide walmistab, teisele aga nõnda wanamoodi kujub, nõnda wana kirjadega ja toime-dega! Ja pane tähele, misjugune suur sarnadus ajal-riidega kandmise poolest on: mida uuemoodsem, seda rutem ta lõpeb; mida lihtlajasem, seda wastupidavam! Suurema jao inimestele kujub ajakangur moeriidet: kanna mõni päew ja juba jooksid uut, uue kirjaga, uue wärwiga ülikonda saada.

Tihhti on isegi surma läbi kurvastatud inimestel tema murelifest kangast kuub seljas, kuni must lint ümber käe ehk must loor näo ees. Miinale ku-
dus aga aja-kangur labast riidet, labase koega,
nagu tuhanded ja sajad enne teda on kandnud, ja
mida eluaja kanda saab ning paljudelegi veel pä-
rast surma!

„Ja, mis see oli?!“ mõtles Miina üksinda
kodu olles. „mis see kõik pidi tähendama?!“

Mida rohkem aeg sügise poole wajus, seda
enam läks neiu süda aramaks. Ta tundis nagu
oleks see ümberpöördud, werine, ja selgesti tun-
dus, kuidas süda enam tööd ei tahtnud teha, werd
ihusse ajada; kuidas paled kahwatanama löid, pea
tühjenes, niisama ka tema hing.

Tihhti käis ta peegli juures ja waatas ennast.
Tõesti, paled olid kahwatanud, silmad hallid. Siis
tuli talle ahastus peale, ja see oli nõnda hirmus,
et mitu korda tärkas mõte: lähem teen omale offa.

Iga puuoks, mis tee poole kaswanud, ütles
temale: „Küll siin on sul hea rippuda! Tule, ja
las' teised sind siit leiawad!“ Iga teri-riist pakkus
ennast tema teenistusesse ja meelitas: „Tule, ja
lõika, üks ainumane väikene kord tõmmata ja...“
Neiu mõistus läks jегamini. Wulisejas ojakeses
kuulis ta näkineiu laulu: „Kena neitsi, puna põske,
kähharpeaga kaunikene! „Küll on kena älla ilma,
alla ilma asuneda...“ Ta läks kaewule wett tooma,

— ja juba paistis talle kaewu peeglipinnalt klaaspaleed särawa akendega wastu. Tihti nägi ta ammoodatud kuningawõsu weest wastu waatawat ja meelitawat: „Siin on, siin on neitsi noori, siin on hea elada,“ ... Miina keha hakkas wõdisema ja täie pangedega jooksis ta toare.

„Isjand Jumal, mis minuga on?!“ ohkas ta pangi käest ära pannes. Seal tuli talle nagu iäbi udu meelde, kuidas nad olid Jaaniga sõitnud... Siis hakkas ta ennast sõimama, ta wandus enese maa-põhja, maapõhja kõik: Jaani, laulupidu... kõik! Ja mida rohkem ta waewles, seda enam kadus rahu, ta õrn, südant sulataja ilu.

„Isjand Jumal!“ kaebas ta, „ega's ometi?! Saada kõik mööda, saada, saada... saada!“

Ohutul luges ta mitu „Isja meiet“ üksteise järele ära ja ohkas.

„Miina, mis sul wiga on, tütrekene?“ küsis ema.

Miinal seisis nutt kurgus kinni, aga ta hoidis tagasi.

„Miina, miks ja enam ei laula?“ päris isa-kene.

Miina jüda pöörles sees! Ta ei teadnud, mis ta wastama pidi.

„See laulupidu ajas kõik isu ära! Jookse, waewle — ilma joomata, joomata, päris häda. Ihu praegu weel walutab!“

„Kas teie enam laulma ei lähe Isfanda kiituseks?“ küsis isa.

„Kõster peab praegu wahet. Sügisel hakka-me!“ Miinale oli see sügise hirmus oodata.

„Peaks ometi Jaani korraks nägema,“ arwas neiu, „ma räägiksin temale, kui hirmus fant mul on.“

Aga Jaan oli mitu aega kadunud. Miina kuulis, Jaan olla peale Jaani linna läinud ja sealt Riiga ja ei pidada praegugi weel kodus olema.

„Ega ta ometi ei . . .“ wiimane sõna ei tahtnud neiu mõistusesse mahtuda.

Oodates, ahastades läks aeg. Korraga käis jutt läbi: Jaani isa olla esimesest juulist Riisu kõrtsist lahsti ja pidada linna minema õllepoodi pidama; mõisa olla tema lahsti ütelnud, sest et politsei mõisa käest kõrtsiõiguse ära oleks wõtnud, kui ta edasi oleks pidanud niisugust kõrtsimeest, kes ööseti tagakambrites inimesi juua, kaarta mängida ja muid roppusi laska teha.

See teatus mõjus Miina peale väga rõhualt. Enam ei jõudnud ta oodata, ta kirjutas Jaanile kirja.

Ja tuli wastus:

„Tulewal pühapäewal lähen ma mõisa õlle-rehnnungi maksma. Tule väljapoole! Otsetee peal saame kokku, mujal ei ole kohta!

J. W.“

Pühapäew tuli, — ja Miina läks.

Pika piinliku ootamise järele tuli Jaan ja leidis neiu wesiiste silmadega eest.

Miina nuttis nagu peksasaanud laps: pearätiku otsad olid märjad, et wäana wett, nii palju oli ta pühkinud.

„Miina, mu Miinakene!“ hüüdis Jaan ja tõmbas neiu kaenlasse. „Miina, mis on?“

„Ma olen wist kadunud!“ lüksus neiu.

„Mis on?“ küsis Jaan.

„Miks, miks, ja—a, ja...a... Jaan?..." rohkem ei saanud Miina läbi ärituselukside ja nutu ütelda.

Jaan mõistis väga hästi, mis Miina ütelda tahtis.

„Pole wiga, Miinakene,“ rõõmustas Jaan neiut, tema pead silitades, „pole midagi wiga, ja oled ju minu oma! Kas?“

„Jaan, ära mine kaugele ära!“ palus neiu Jaani otša lapseliku usaldusega waadates, „mul on hirmus jant, mu mõistus tikub kaduma, Jaan!“

Jaan lõi naeratama. Ta tahtis teisele head meelt teha, aga kurwastas neiut weel enam!

„Jaan, ma süren!“

„Pole wiga, kulla Miina, pole midagi wiga, ja oled ju minu oma!“

Jälle lendas usaldaw lapselik pilk Jaani silmadesse, ja nagu waluga küsis Miina, mida ta

iiialgi küjida ei oleks tihkanud: „Jaan, kas ja ka warsti mu ära wõtad?”

Jaan andis neiule juud.

„Warsti, warsti,” jostistas ta, „meie läheme linna, seal wõtame kõrtsi lahti, ja sina tuleb ka sinna!”

„Jaan, ära mine ära!” palus neiu, ilma et ta oleks teadnud, mis palus.

Noormees tõmbas Miina oma rinna wastu.

„Kas on nõnda hea?” küsis ta naerdes.

„Kui hea on su juures olla”...

Keegi pragistas lepa wõsadiikus.

„Ja siis jumalaga!” ütles Jaan ümber waadates ja kohkudes.

„Jaan! ära mine ära!” nuttis Miina lüksjades.

Jaan aga kiskus enese nutja neiu käest lahti ja ruttas mõisa õlle-rehnnungi maksma!

Miina wajus tormist murtud lepakännu najale otseti ja nuuksus seal, kahe käega oma ainust toetajat rindade wastu hoides.

13.

Sügisel kuulutas jälle kirikherra kantslist: „Lauljad, tulgem kokku! Isjand on teid õnnistanud! Meie olemme kuulnud, kuidas teie Isjanda kiituseks olete wõtnud laulda! Ja ilma ees olete teie näitanud, et teie mitte teistest halwemad olete. Teie olete laulmise pidul oma hää! oma armsa isa-

maa kiituseks lasknud kõlama! See on hea! Ja meie soowime südamest, et veel kaks või kolm nooredmehed wõtaksiwad ennast kihelkonna kantri juures ülesse andma, et meile veel koori pealt mõiks kõlama see ilus laul „Betlem Efrata!”

Miinat pani see kuulutus mõtlema: „Mis teha?” Et aga mitte teiste tähelepanu enese peale tõmmata, läks ta ka!

„Miina, mis teil wiga on?” küsis köster ja silitas neiu pead.

„Miina kurdab Jaani!” laskis kirikumõisa Anni peenikese häälega. Miina läks punaseks.

„Pole wiga!” rõõmustas otsekohene ja waga südamega köster Miinat. „Laulu lindude seas ei tohi niisugune kurwastus kaua kesta. Need wäetawad seda kaupa tihti. Hiljuti lugesin ma, et kuulus laulja läinud ... noh, waata, ... nippi unus ära, noh, ükstapuhas, ega nimi meest ei riku, jälle ühele parunile mehele!” ... Lauljad naeratasid.

„Ma lugesin ka!” kinnitas üks lauljatest.

Miina katsus ka muiaata, mõtles aga südames: „Jnetumad inimesed; kuidas võib sedasi rääkida!”

Aga juba hakatuses märkas Miina, et tal siin enam midagi teha polnud. Tüdrukud hoidsid temast eemale, poisid käisid wäga jämedalt ümber.

Ja teisel, kolmandamal pühäl läks päris lugu lahti. Kirikumõisa Anni, Kalatoa Ella ja mõisa

Juuli olid kõstri juures käinud ja nõudnud, et kõster Miina ära ajaks: nemad ei tahta niisuguse häbemata tüdrukuga koos olla, kelle kohta halwad jutud käia!

Kõster kohkud. Kuidas võis see olla? Ja hiljuti oli tema Miinat kiitnud ja tema palet silitanud: ehk oli see kõstri aule teotuseks, et tema jarnast inimest käega puudutas!? Ta küsis asja põhja.

Ja nüüd seletasid tüdrukud, mis nad teadsid ja naerdes rääkis Anni: „Nad käinud ju Jaaniga viimasel laulupidupäeval faksateatris“ ... ja turtus ise.

„Millel?“ küsis kõster.

Nüüd seletasid Juuli ja Ella.

„Kus siis teie olite?“ küsis kõster Ella käest.

„Meie olime Wanemuises.“

„Näitemängul?“

Ella läks punaseks. „Ei just mitte, meie olime aias ja jõime selterist, mu pea valutas!“

„Kellega?“ küsis jälle kõster tõsiselt.

Ella pidi ütleva, et kirikualt kingisjepaga, aga mõtles ümber ja ütles: „Juuliga wiist!“ Ja Juuli poole pöördes lisas ta temale küsides: „Sina wiist olid seal? Juuli, kas?“

Nüüd oli kord Juuli käes punetada. Juuli oli noore kärneriga botaanika aias olnud ja aega

kasuga tarwitanud, sest kes kodu neid oleks kokku lasknud, wana käis kullisilmil kannul.

„Jah, meie sõime jokoiaadi!“ wastas Juuli.

Köster ei pannud seda aga tähele ja noomides ütles ta: „Ja Miina jätsite teie selle Jaani kätte. See ei olnud ilus!“

„Kas meie teda jstab kinni peame hoidma? Ena, pisukest titekest!“ pilkas Juuli.

Seda lugu pidi tema, kui waga kirikuteener, järele pärima. Ta kutsus Miina kohje ette ja hakkas teda noomima.

Miina sai aga wihaseks. Käskis ise köstrit oma tüdrukute ja teiste lauljate järele waadata ja kinnitas, et teda rahule peaks jätama!

„Wana Mardi tütar,“ arwas köster, „niisama jonnakas!“

Miina oli niisuguse ümberkätmise üle hirmus pahane. Kuidas käidi esiti teda palumas, ja nüüd, kuidas teotatakse!

Miina ei läinud enam laulma.

Lugu köstrimajas lagunes üle kihelkonna ja läks ka wana Kodara kõrwa, ja see wõttis tütre käsile.

„Sust räägitakse halba,“ ütles isa kurjalt, „ütle, kas ma pean sind oma majas wõi mitte?“

Seda aega oli Miina juba ammu ootanud. Tal oli kõik walmis mõeldud. Kuhu pidi ta mi-

nema, kui ta isale jeda kõik oleks rääkinud, mis sündinud.

Ja, mis oli siis õieti sündinud? Miina ei wõinud midagi ütelda. See pisukene südamehaibutus, see sealihha haisu põlgamine küpsutamise ajal, see soolase ja hapu armastamine; need pisukesed uimased peawalud, need rahutud tundmised, mis need kõik pidid ühele tervele, noorele, ilusale Miinale tähendama!?

Ja kes on terwisega igawese aja peale kontrahi teinud?

„Pea, ehk ära pea!“ wastas Miina külmalt.

Niisugune wastus pahandas isa ja jalga wastu maad lüües küsis ta wihaselt:

„Ma küsin, kas sa oled weel mu tütar!?“

„Olen!“

„Täiesti, nagu enne?“ isa waatas Miina otsa.

Nüüd pidi Miina isa kaela langema ja kõik ütlema, aga polnud ju weel midagi niisugust, mis tunnistada oleks sündinud.

„Jah!“ wastas Miina kindlalt.

„Mis nad siis räägiwad?“

„Eori!“ ütles Miina ja lõi silmiad maha.

„Aga tersifs, tõi tewka,“¹⁾ pörutas isa rusikaga wastu lauda lüües, „ja katju sestna umeret, Ungru woinas põll, Rõmski woinas põll, sestna

¹⁾ Soia ja tiidruuf

fil, matri, tewka, ubjuu!"¹⁾ laskis Mart oma keeles, ja habemesse urises ta: „tõi tersii tewku kak siniitsa oka, i rapadet, kak swed pod Pol-taawi!"²⁾ See Jaan tahab tappa!"

„Stupai!"³⁾ ütles ta vihaseft Miinale.

Ena oli kapsaaias seda taplust kuulnud ja tuppä tulnud.

„Mis sa pragad siin, wanamees, ja lähed ikka jampsiks! Iga tühiyutt teeb su hulluks. Teised räägiwad ju kadeduse pärast!"

Miina läks wälja.

„Mine aja lambad lepikest koju!" käskis ena.

Miina läks. Kaks walget lammast ja kaks pisukest tallekest waatasid Miinale wastu ja olid tunnistajaks, kui ta nuttis. Oh, oleks see wanal ajal olnud, siis, kui õnnis Tedretitar elas, oleks neist pisaratest kaks järwe saanud, aga need ajad olid jäänawalt möödas. Ta ringutas käsa üle pea ja luksus, ja lambad waatasid ja waatasid ja tundsid, et jellel inimesel tõesti wäga, wäga halb oli!

Weel hullemaks läks aga lugu järgmisel pühäl. Kiriku kadawikus seisis kuulutus pealkirjaga: „Õbuworstidele Issanda kiituseks," ülewäl, et

¹⁾ Mina tahan ausaste surra. Ungri sõjas olin, Krimmi sõjas olin, elasin ausasti, waata, tüdruk, tapan!

²⁾ Sina hoiä tüdrukut nagu filma tera, aga laob nagu Roots Poltawi all. ³⁾ Mine.

kantri isand Kopp (mitte Kopf) oma wabriku jälle lahsti on wõtnud ja nüüd noori „jugu“ wendi ja „jugu“ õdesid kihelkonnast ülesse õtsib. Siis oli all juur tubadus, mis kõik selle eest lauljatele ei anta... Seda kõik ülesse kirjutada, lubab üksi türgikeel. Miina oli aga kõige enam teotatud.

Selle järelbus oli kohu uurimine, — ja köstri koori lõpp.

„Kahju,“ seletas kirikherra köstrile, „et nii-
suguse tühja lori pärast teie koor lõpeb!“

„Kahju, kahju!“ seletas köster, „siin metsa-
nurgas on inimesed väga harimatud. Iga pisukene
kooskäik, ja kolme on inimeste seas halwad jutud.
Eestlane ei taha oma rumalusest lahkuda!“

„Ja siis ei saa meie enam seda ilusat „Betlem
Efratat“ kuulda?“ küsis hingekarjane.

„Ehk saame weel?“ wastas köster lootust
andes

14.

Ja tõesti said nad weel kord „Betlem Efratat“
kuulda.

Maakonna linnas peeti sinodit, ühes sellega
ka koosolekut, kus köstrite wanadusekasja asuta-
mise üle arutati. Kirikherra baron Stolben ja köstri-
isand Kopf sõitsid ka sinna osawõtma.

Tee wiis reisijad kirikuteist, kõrtsidest, mõisa-
dest ja talumajadest mööda, ja igas kohas olid oma
kohalikud jutud.

Kahjatseti oma kihelkonnas kiriku väiksele kōrtli suuruse, mõisawanemate hooletu ja kõlbmatu elu üle. Sõideti ka Sawiaugult mööda.

„See on wist Sawiaugu?“ küsis waimulik.

„Jah!“ wastas köster.

„Kes siin nüüd peaks elama?“ küsis kirikjand.

„Keegi kingissepp, ka üks wana soldat!“

„Aga mitte nii pöörane nagu wana Mart,“ naeris waimulik.

„Pöörane?“ küsis köster, ta ei saanud hästi aru, mis kirikherra sellega tahtis tähendada.

„Kas teie siis kirikumõisas ei olnud, kui see, — — see on wist wiis aastat tagasi... Mitu aastat see on tagasi?“ küsis Stolben.

„Ah joo,“ naeris köster, „teie mõtlete wist seda korda, kui wana Kodaras teid sõimamäs käis? Seda on neli aastat. Sügisel saab neli aastat, see on, mitte sügisel, waid peale jõulu!“

Mõlemad waikisid, sest lugu andis tõesti mõtelda.

See oli peale jõulu, kui wana Mart köstri juurde ilmus ja isanda järele päris.

„Meil ei ole isandat!“ wastas emand wihaselt

„Mis teil siis on?“ küsis wana soldat kurjalt.

„Meil on herra,“ wastas köstri naine.

„Aru sai,“ urises soldat wihaselt, „noh, kus see „herra“ praegu peaks olema?“

„Herrad on kirikumõisas!“ lausus emand peenelt.

„Sooh!“ urises wana Mart ja läks kirikumõisa.

Seal nõudis ta kirikherraga kokku saada.

„Aga köstriisand on õpetajaherra juures. Kas ja ei mõiks oodata?“ küsis kirikjanda emand köstri „isanda“ ja õpetaja „herra“ sõna selgelt wälja rääkides.

„Mul on nende mõlemiga tegu,“ wastas wana. Wana Mart lasti jisse.

„Strawia selajem,“¹⁾ astus wana ette.

„Noh, mis sa palud?“ küsis kirikherra Stolben, kes ikka nende sõnadega talupoegi wastu wõttis.

„Ei ma palu seekord kedagi,“ ütles wana ja ta häääl wärises, „aga ma tulin küsima, kuhu teie minu tütre olete pannud?“ Ta teine silm wirwendas weest.

„Mina?“ küsis waimulik.

„Ega mina ei tea, kummal ta enam passis, wasji wisakaroodi?“²⁾

„Kuidas — meie?“ päris köster. Kirikherra waatas põlastades wana soldati otsa.

¹⁾ „Soowime terwist!“ ²⁾ Teie tõrgus.

„Kes tellis mu tütre laulma, kes see oli?“
kähjus wana.

„Mina!“ wastas köster.

„Siis andke mu Miina kätte?“ hüüdis wana
Mart wihaga.

„Ei tema pole siin!“ seletas waimulik. „Kas
teie tütar kadunud on?“

„Rapaala tewka!“¹⁾ nuttis wana. „Sain Tal-
linnast raamatu, et öde ootab teda väga, aga jutud
käisid ümber, et põle teda seal üh! Läksin siis linna,
sealt sain oma paiuki kätte, läksin Tallna waa-
tama. Tewki netu!²⁾ Tullin tagasi. Käisin Jaani
pool, tema wanemad peawad linnas kõrtsi wõi
rahtlet!“ . . . Wanamees sai wihaseks. „Serti,“ wan-
dus ta, „nüüd on kõik puhtad; keegi ei tea; mind
aetakse majast välja; mind, wana inimest, Nikolaa-
jewski soldatt, wesdee põll, Ungri woinas põll,
Rõmski woinas põll i meene rest ject, ferti, wõ-
talkaali!“³⁾

Wanakene istus ise kirjutuse kambri pingi
peale ja pani oma näo kätte kae wähele.

Kambris walitses jurmawaikus.

„Ja mis meie sinna wõime parata?“ rääkis

¹⁾ Tüdruk on kadunud. ²⁾ Tüdrut ei ole! Nikolai
soldat, igalpool olen olnud, Ungru sõjas olin, Krimmi sõjas
olin, minul on rist, . . . ³⁾ liiskasid välja.

kirikherra. „Teie patud lööwad teid! Alandage en-
nast Issanda käe alla ja andke see politseil
teada!”

Wanameest nagu oleks keegi palawa oraga
pistnud.

„Teie Soodoma pealikud,” karjus wihane wa-
namees püsti tõustes, „mind pekstawad minu pa-
tud, aga kes wedas mu tütre wälja, wõi nüüd:
minu patud”... Ta ei jõudnud enam edasi rääkida.

„Mõtelge, Mart, mis teie räägite,” noomis
waimulik kurjaks saades, „see oli Issanda kiitu-
seks, ja et teie üleannetu tütar hukka on läinud,
siis ei ole ometi laul selles süüdi?”

„Aga Jehoowa ütleb: „Ma ei kuule neid
mitte,” kisendas wana Mart, „kus mu tütar on?”

„See wana on oma kurbtusest hulluks läi-
nud,” ütles kirikherra kõstrile Saksa keeles, „mure,
mure!”

Ta läks osawõtlikult wanakese juurde, pani
oma käe ta õlale ja ütles maheda häälega: „Minge
koju ja puhake wälja, teie olete äritatud, ja siis
räägime!”

„Ka teie!” nuttis wana ... ja astus murtult
välja.

Aga tagasi tulla ta oma jalaga enam ei saa-
nud. Ta puhkas liiga kaua. Teda toodi küll weel

nende herrade juurde, aga jalad eespool ja pea laastupadjal, käed rinde peal risti!

Ena nuttis teistele: „Hakkas teine ikki jeeß karjuma, näitas ikki: siit, siit walutab! Näe, näe — nüüd siit ülewalt, nüüd siit!” — ja ena näitas käega esiti kõhu, siis rinnalesta, siis kõri peale — „ja siis furi ära! Wana inimene, aeg oli juba käes minna! Ja Miinat pole ka kodus, Tallnas!”

See lugu andis mõtelda, sest tükk maad oli juba sõidetud, kui kirikherra ohkas ja küsis:

„Ja kus Miina praegu peaks olema?”

„Rahwas räägib nõnda,” wastas köster, „Tallinnaminek olnud puhhas pettus. Ta pole Tallinnas olnud. Aga tagasi pole ta ka enam tulnud. Läänud Jaani juurde. See hoidnud teda mitu aega warjul. Pärast elanud kahekeesi linnas ja nüüd pidada Jaan mööda laatasid käima lõõtsapilli palaganides tõmbamas, ja Miina lüüa trummi kõrwa!” . . .

„Sui, mis hirmus, ja misjugune neiu!”

„Ja misjugune hääl!” rääkis köster.

„Kahju, kahju!” ohkas kiriksand.

Juba jõuti uutele kohtadele, ja uued jutud asusid asemele.

Enne õhtut saadi linna ligi, kust nad Annuse Joosepist mööda sõitsid, kes alandlikult teretas.

„Tere, mu armas Joosep!“ teretas õpetaja ja tõld weeres pikalt edasi: hobused väsinud ja kiwi-
teel halb sõita.

Juba eemalt hakkawad linna majad peale. Kõige enne on paar kõrtsi, mida rahwasuus imeli-
kult „Betlem“ ja „Jeruusaleem“ kutsutakse. Miks
neid nõnda kutsutakse, — ei tea. Võib olla, et kalli
kohtade suuremaks meeldetuletuseks, võib olla ka
suure armastuse pärast nende vastu: Teemad nõnda
mõisa ja kirikumõisa jaoks wist ka suurest armas-
tusest talurahwa vastu, kui nad oma weistele ja
hobustele talurahwale armisaks saanud nimesd „Lee-
na, Madis wõi Jüri“ panewad? Miks ei wõi siis
talupoeg mõnda kõrtsi, kust talle niipalju tarkust
välja on woolanud, — mida jaoksad ise kõige
paremini teawad, — mõne pühja koha nimega kut-
suda!

Parajasti oli jakske tõld „Betlema“ kohja
jõudnud, kui kõrtsi üks lahti kisti ja üks inimene,
naisterahwas, välja wiisati, kes hästi jalge peal
ei seisnud, waid istuli kukklus. Seljas olid tal ke-
nad riided, ja jakil suur suu-auk, misläbi halasti
ihu kaugele välja paistis. Parema käewarre üm-
bert oli tal käis ära, nõnda et hena, tubli, üm-
margune halasti käewars õhtuse päikese käes nagu

pildil hiilgas. Väljamisatu istus rahulikkult, nagu ootaks midagi, nagu mõtleks ta. Seal läks üks jälle lahti, ja enne lükkati üks ja siis teine madrus kõrtsist välja. Teine neist hoidis naisterahwa jakikäisi nagu võidulippu käes.

„Wõi weel kiskuma, häbemata sead!“ wandus väljamiskaja. Madrused pöörasid ümber ja tormasid ukse kallale. Sel pilgul jõudis sõitjate wanker just istuja kohta. See lõi silmad sõitjate peale, tõstis siis oma ilusa, lihawa käe, mis nagu marmorist oli välja raiutud, kõrgele taewa poole ja joobnud häälega laulis ta: „Ja sina, Betlem Efrata, Juudamaal...“

Köster kohkus.

Madrused jätsid ukseleõhkumise, wähtisid lauljat ja naersid täiest lõuast, kuna teine jakikäisega takiti löi.

„Hirmsad inimesed, kes naisterahwa nitkaagele loomaks on wõinud teha,“ kaebas kirikherra ja pööris silmad laudplangi poole, mis kõrtsimehe kapsaaeda ümber piiras, ja et rutemini sealt ära saada, wilistas ta wäsinud hobuseid sõidule.

Nagu kogemata tõusis ta silmade ette pilt endisest elust, kus ta üliõpilasena kord kolme sõbra seltsis „Hotel Pihkwas“ lihamõtepuhade öösel... Ta mõte jäi seisma... Ta ohkas!

Köster nägi kirikherra patupõlgtust, ja teise jüdamlikku ohkamist kuuldes wõttis ta ninarätiku ning pead pahemalepoole pöördes, nuuskas ta ja pühkis silmi, ja tegi seda üsna kaua, sest nõnda wõis hästi kõrtsi ukse ees istumat tüdrukut näha.

„Jah, nii elab see lihalik maailm,“ ohkas köster kuuldawalt ja pani rätiku tasku.

Mõne minuti pärast pööris ka kutsjar pukil ümber ja waatas riiweti tagumisi rattaid, kas need ikka terwed on, kuid ka temale oli joobnud, paksu käega tüdruk kõrtsi ukse ees waatamise wäärilisem kui rattad.

Selle ajaga oli ka Joossep Betlemma kohta jõudnud. Taluwanker põriseb ikka enam. Istujale paistis pörin iseäralikuna ja waatas sõitjat. Ta suured sõstrakarwa silmad uurisid midagi, ja äkitselt nagu midagi meeldetuletades jättis ta laulu pooleli, tõstis ka teise käe ülesse ja hüüdis siis täis kurblikku walu, nagu oleks ta rööwliste käes: „Joossep!“

Joossep tahtis wist hobusele piitsa anda ja preestri ja leewiti moodi ka mööda sõita, aga seal tuli talle midagi meelde... Ta pidas hobuse paigal.

„Ei tea, mis Joossep seal selle joobnud tüdrukuga hakkab tegema?“ küsis kutsjar naerdes üle öla.

Tõllasistujad waatasid tagasi. Selgesti paistis istuw naisterahwas, kes täie näo maantee poole oli pööranud, neile silmi. Nisad, kähharaks tehtud lokid katšid tema pisut porsunud otšaešist, mille al: šöstrakarwa silmad täis abipalumist Joosepi otša waatasid. Joosep oli omä käe tema piha ümber pannud ja awitas ülesse; naisterahwas oli aga parema käega Joosepi olast kramplikult kinni haaranud ja waatas armu paludes ja abi oodates ülessepoole nagu Peetrus, kui teda mereläinetest, kuhu ta rinnuni oli wajunud, wälja tõmmati!

„Waadake ikka!“ naeris kutsjar.

„See on ju Miina?“ küšis kirikherra ehmunult. „Mis hirmus! Mis kole!“ Töšine walu, Jüdamewalu paistis tema silmist....

Ja ühe korräga nagu ühest suust wastasid kutsjar ja köster:

„„Miina!!““

Suurel Reedel 1899.